Taustinformatsioon töörühmadele MAK2020 koostamiseks

Koostaja: Keskkonnaministeerium, Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskus, 2009

Taustinformatsioon on kokku pandud arengukava lähteülesande peamiste probleemide kirjeldamiseks ja seda täiendatakse jooksvalt. Kuna metsanduse jagamine valdkondadeks on meelevaldne ja kõik valdkonnad on omavahel seotud, esitatakse koondatud informatsioon ja täiendused kõigile arengukava koostajatele. Taustinformatsioonis sisalduda võivad seisukohad pärinevad kasutatud uuringutest ega ole töörühmadele siduvad.

MAK2020 lähteülesandes toodud lahendamist vajavad peamised probleemid

Tooraine kättesaadavus. Metsatööstuse arengu eelduseks on stabiilse toorainevaru olem ja kättesaadavus. Vaatamata puiduvajaduse kasvule metsatööstusettevõtetes, on raiemahud viimastel aastatel pidevalt langenud ning sõltuvus imporditavast toorainest suurenenud. Sellise suundumuse põhjustavad metsamajandusest väljas olevate metsamaade suur olem (lõpetamata omandireform), erametsaomanike ebasoodne maksustamine, erametsaomandi väiksus, killustatus ja vähene ühistegevus, metsanduse planeerimise jäikus (metsamajanduskavade kehtestamine), seadusandluse keerukus ja ebastabiilsus (sagedased seadusemuudatused), puidu transpordi efektiivsust piiravad massipiirangud jmt. Metsakasutuse halb maine ühiskonnas vaid süvendab eelnimetatud faktorite mõju. Madala puidukasutuse tagajärjel on tekkinud olukord, kus süveneb puistute vanuselise jagunemise asümmeetria (liig suur valmivate ja küpsete ning väike noorte metsade olem), jääb kasutamata oluline osa tarbepuidu väärtusest ning langeb puidutööstusettevõtete konkurentsivõime.

Puidu energiaallikana kasutamine aitab leevendada kliimamuutust, sest sellega asendatakse fossiilkütuseid, parandatakse energiasektori sõltumatust välistoorainest, suurendatakse tarnekindlust ja luuakse maapiirkondadesse uusi töökohti. Puidu kui taastuva energiaallika kasutamine energia/soojuse tootmiseks kasvab lähiaastatel oluliselt, ehitamisel on mitmed puitu tooraineks kasutavat koostootmisjaamad (CHP). Puidu energiatootmiseks kasutamise soodustamiseks tuleb kavandada ja rakendada tegevust soodustavaid meetmed. Eesti metsadesse on kogunenud märkimisväärne varu kasutamata puitu küpsetes ja üleseisnud lehtpuumetsades (eriti haavikud ja hall-lepikud), mille kasutamine küttepuiduks võimaldab parandada raiete liigilist struktuuri ning tagada seni vähekasutatud lehtpuumetsade kõrget tootmispotentsiaali (viljakad mullad, kus saab edukalt kasvatada ka teisi puuliike). Puidu kasvaval energiatootmisel võib regiooniti pingestuda veelgi kohalik tooraineturg (sarnase kvaliteediga puidukiu järele nõudlus kasvab) ning tõstatub küsimus puidu kättesaadavuse lihtsustamiseks.

Metsaomanike huvi metsi aktiivselt majandada pärsivad sageli oskuste ja teadmiste puudumine, ebasoodne maksustamine, usalduse puudumine pakutavate nõustamis- ja majandusteenuste kasutamiseks, keerukas asjaajamine ning seadusandluse ebastabiilsus. Metsanduslikus ühistegevuses osaleb vaid mõni protsent metsaomanikest. Tõhustamist vajab nõustamissüsteemi kvaliteet ja terviklikkus, tagada tuleb teenuse atraktiivsus ja kättesaadavus sektori erinevate institutsioonide koostöös. Toetada tuleb metsaomanike ühistute arengut.

Metsasektori nähtavus ja maine. Vaatamata metsasektori olulisusele riigi majanduses ja sotsiaalvaldkonnas (väliskaubandusbilansi tasakaalustaja, töötleva tööstuse üks põhivaldkondi, oluline tööandja) jääb tema roll ja olulisus sageli teadvustamata. Senised avalike suhete alased jõupingutused ei ole suutnud metsakasutuse halba mainet parandada, vaatamata ebaseaduslike metsaraiete olulisele vähenemisele ning järelevalve ja nõustamise tõhustamisele. Ühiskonnas valdab meelsus, kus puitu kui materjali ja metsa kui elu- ja looduskeskkonda hinnatakse, kuid metsamajandusse suhtutakse halvasti. Vajadus on tõhusa sektoriülese meedia- ja koolitustegevuse järele.

Metsakasvatuslik tegevus. Metsauuendamise olukord on viimastel aastatel paranenud (suurenenud on tööde mahud, saadaval on piisavalt istutusmaterjali ning tegevust toetatakse rahaliselt), kuid metsakasvatuse muid töid tehakse siiani ebapiisavalt. Metsa tulevikku (puuliigid, tihedus, puidu kvaliteet) saab oluliselt mõjutada noores metsas õigeaegseid majandusvõtteid kasutades. Valgustusraiete ja harvendusraietega on metsa omanikul võimalik metsa majandamise pikaajalist tulukust tõsta. Ehkki valgustusraiete maht erametsades on kasvanud, seab nende ebapiisav maht ohtu metsamajanduse pikaajalise ühtlase arengu ning puidutööstuse varustamise kvaliteetse toorainega. Tulundusmetsade tootmispotentsiaali kahandab ka soostumine kuivendussüsteemide amortiseerumise tõttu. Rajatud kuivendussüsteemide korrashoid on oluline metsamajanduslik tegevus soostumise mõju leevendamiseks. Metsamajanduslike tegevuste edendamiseks on vaja parandada teavitus- ja nõustamismeetmeid ning suurendada toetusi pikaajalise mõjuga investeeringute tegemiseks.

Innovatsiooni soodustamine. Tootmissisendite (tööjõu- ja toorainekulud) jätkuval kallinemisel on peamiseks sektori ettevõtete konkurentsivõime tagajaks suurema lisandväärtusega toodete tootmine, teadmismahukate tehnoloogiate kasutamine ning tõhusam tootearendus ja turundus. Kõik eeltoodud tegevused eeldavad kvalifitseeritud tööjõu/spetsialistide koolitamist ja täiendõpet. Haridusasutuste õppekavad vajavad pidevat täiendamist, tagada tuleb õppejõudude järelkasv ja soodusta nende pidevat täiendkoolitust, õppeasutuste materiaal-tehniline baas vajab pidevat kaasajastamist. Rakendusteaduslike uurimistööde maht on pärast Eesti metsamajanduse ja looduskaitse instituudi likvideerimist oluliselt kahanenud. Innovatiivsete lahenduste väljatöötamiseks ja katsetamiseks on aga kvalifitseeritud uurijate ning vajalike uurimisteemade olemasolu hädavajalik.

Metsa mitmekülgne kasutus kätkeb endas lisaks puidu varumisele mittepuiduliste metsasaaduste kasvatamist ja tootmist müügiks, korilust, rekreatsiooni ja loodusturismi ning eelnevate põlvkondade loodud ja minevikku tänapäevaga ühendavate aineliste ja vaimsete väärtuste kogumi säilitamist nii pärimuslikul kui ka materiaalsel kujul. Koostatud on metsa mitmekülgse kasutuse tegevuskava, mille eesmärkideks on metsaomanike tulubaasi suurendamine, tööhõive suurendamine maal, maaelu elavdamine ja väärtustamine, metsa mittepuidulise väärtuse ulatuslikum ja tõhusam kasutamine majanduslikus, sotsiaalses ja kultuurilises mõttes. Metsa mitmekülgset kasutust iseloomustab kuulumine eri valdkondade – metsandus, turism, põllumajandus, maaelu – vahele ja osalt ka nende väheprioriteetsesse "ääre-alasse", sellest tingituna on seni olnud puudulik nii valdkonda kajastav statistika kui ka eri osapooli kaasav koordineeritud arendustegevus. Tööstusliku kasutuse ja kõrvalsaaduste varumise alane majandustegevus on suhteliselt killustatud, mistõttu pakutavad kogused on väikesed ja raskendavad edukat turustamist Eestis ning ekspordivõimaluste leidmist. Kogumisel ja turustamisel ei tegeleta piisavalt lisaväärtuse loomisega ja kauba

positsioneerimisega kallimatesse tooteniššidesse. Valdkonna mõjukuse ja tulususe suurendamise võimalused on seotud koordineeritud ühistegevusega nii innovaatilise tootearenduse ja saadustele lisaväärtuse loomise kui turustamisega. Rekreatsiooni ja puhkemajanduse alal vajatakse teenustest kõige enam teid, lõkke- ja telkimisplatse, erivajadustega inimestega arvestamist, kaubanduslikke teenuseid ja jäätmekorralduse kaasajastamist. Põhiliste nõrkustena on viidatud teenuste ja toodete vähesele atraktiivsusele, ebapiisavale innovatsioonile tootearenduses ning vajadusele suurendada klientidele suunatud informatsiooni detailsust ja elamuslikkust. Raskendavaks teguriks pärandkultuurialase teadlikkuse ja info osas on maaomandi reformiga toimunud omanike vahetumine – põlvkondade side on nõrk, pärimus ei kandu enam edasi. Objektide (ristipuud, kiviaiad) säilimist võivad kahjustada eelkõige teadmatusest tingitud objektide hävitamine.

Jahindus Jahindussektori arenguprioriteedid on määratud keskkonnaministri käskkirjaga 23.09.08 nr 1323 kinnitatud jahinduse arengukavaga aastateks 2008–2013. Arengukavaga käsitletakse jahindust edaspidi osana keskkonna- ja maaelupoliitikast. Arengukava koostamisel on lähtutud põhimõttest säilitada Eesti jahinduses väljakujunenud suured jahipiirkonnad, kus jahipidamisõigust omavad jahindusorganisatsioonid tegutsevad pikaajaliste kasutusõiguslubade alusel. Arengukava põhimõtete kohaselt puudub maaomanikul jätkuvalt õigus otsustada, kes tema maadel jahindustegevust korraldab, seevastu tagatakse maaomanikele senisest paremad võimalused jahindustegevuses osalemiseks. Uluksõraliste arvukuse suurenemine ja sellest tulenev ulukikahjustuste tõus on põhjustanud jahinduse ja metsamajanduse vastuolu teravnemise, mistõttu on vaja määratleda osapoolte ülesanded ja vastutus. Maamajanduse eesmärke arvestades kavandatakse senisest tõhusamad meetmed ulukite tekitatud suuremate kahjustuste vältimiseks. Metsanduse arengukavas käsitletakse jahindust üldstrateegia tasemel aastani 2020.

Metsade kaitse. Statistilise metsainventeerimise hinnangutel (SMI 2007) on Eesti metsadest ligi kolmandik ehk 31,1% (hoiumetsad 8,2%, kaitsemetsad 22,5%, vääriselupaigad 0,4%,) metsamaast rangemate või leebemate majanduspiirangutega. Kuna looduslikku mitmekesisust kaitse alla võetavates metsades ei ole võimalik mõõta ega lõplikult kirjeldada, on määramatuse vähendamiseks looduskaitse rakendamisel vajalik hinnata kasutatavate seiresüsteemide, inventuuride ja metoodikate vastavust püstitatud ülesannetele. Lisaks eeldab sellise arvestatava pindala kaitse korraldamine peale erialase kompetentsi (alade piiritlemine ja adekvaatsete kaitsemeetmete kavandamine) ka rahalisi ressursse nii otseselt (nt. vääriselupaigalepingud) kui kaudselt (nt. maamaksusoodustused, looduskaitseliste piirangutega maade riigile ostmine). Metsade kaitse korraldamise muudab keerulisemaks ka sotsiaalne dimensioon ehk mõju ühiskonnale tervikuna. Metsade looduskeskkonna säilimise tagamiseks on kõige olulisem kaitsta neid väärtusi, mida ähvardab hävimine.

Riigimets. Suhteliselt väikesepindalalise ja eelpooltoodud põhjustel väheaktiivse eraomandi foonil täidab riigimets eelkõige puiduturu erapooletu tasakaalustaja, metsalooduse kaitsja ja igameheõiguse pakkuja funktsiooni. Puiduturu varustamine toormega on osutunud strateegiliselt väga põhjendatuks ümarmaterjali impordi seiskumisel. Looduskaitse ja puhkemajanduse korraldamine on suunatud avalikku huvi rahuldamisele, mida on kõige põhjendatum teha riigile kuuluvas metsas. Riigimetsamaa osakaalu vajadust ja selle saavutamise üldist protsessi kirjeldatakse arengukavas nendest põhifunktsioonidest lähtuvalt.

Taustinformatsioon

Eesti metsanduse arengukava aastani 2010 (Riigikogu 13. novembri 2002. a) esitati 21. sajandi esimeseks kümnendiks optimaalse raiemahuna 12,6 miljonit m^3 aastas.

Järgmisel kümnel aastal optimaalseks peetav raiemaht on toodud tabelis 4.2.1. Uuendus- ning harvendusraiega välja raiutavale puidukogusele lisandub metsakahjustuste likvideerimisest hinnanguliselt veel 0,5 miljonit kuupmeetrit aastas.

Tabel 4.2.1. Uuendus- ja harvendusraiete sortimentatsioon (tuhat m^3)

Puuliik	Palk	Peenpalk	Paberipuu	Küte	Jäätmed	Kokku	%
Mänd	867	388	395	119	336	2104	16,7
Kuusk	1171	470	647	419	489	3196	25,4
Kask	411	330	921	409	520	2591	20,6
Haab	203	85	642	594	321	1844	14,6
Sanglepp	51	52	203	122	105	533	4,2
Hall-lepp jt	22	91	927	794	496	2330	18,5
Kokku	**2723**	**1417**	**3734**	**2457**	**2267**	**12597**	**100,0**
%	22	11	30	20	18	100	
sellest:							
Okaspuu	2038	858	1041	538	825	5300	42,1
Lehtpuu	686	559	2693	1919	1442	7298	57,9

Joonis Raiemaht ja juurdekasv aastail 1999–2008

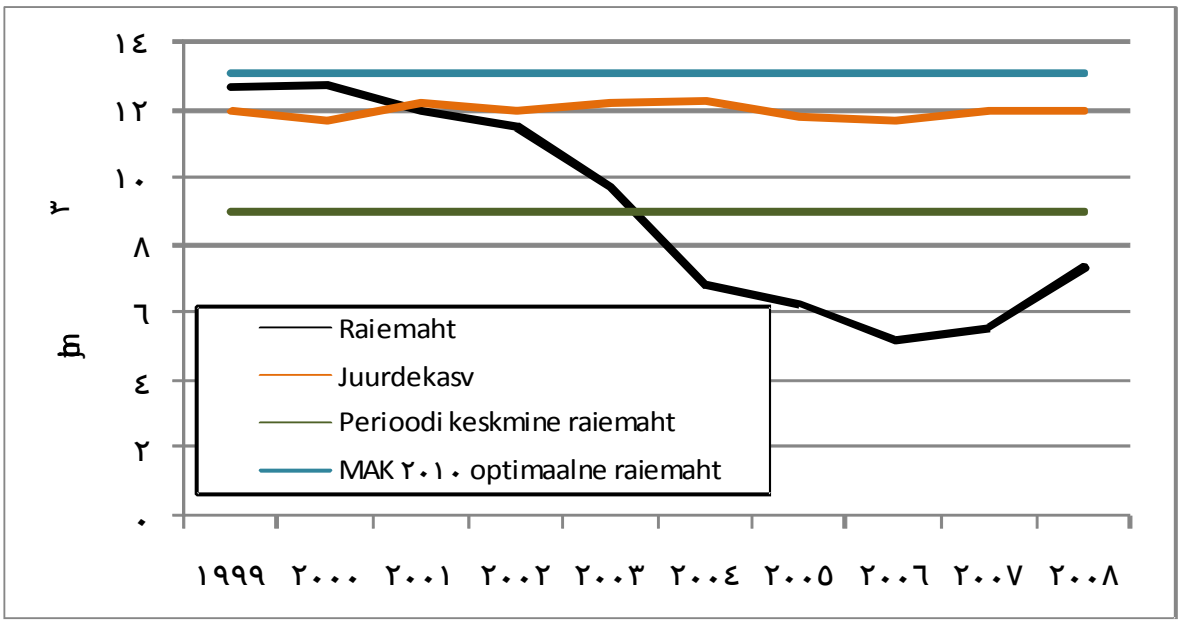

Allikas: 1999.–2007. a osas SMI; 2008. a raiemahu aluseks on raiedokumentide andmed – RMK osas tegelikud raiemahud, teiste omanike raiete maht on esitatud metsateatiste

andmete põhjal, mis pisut ülehindavad tegelikku raiemahtu. Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskus

Aastatuhande alguses oli raiemaht tõusnud rekordilisele kõrgusele, olles samas suurusjärgus puistute juurdekasvuga ehk ligikaudu 12 miljonit m^3. Selle põhjuseks oli eelkõige raieküpsete ja viimastel aastatel aktiivsest majandamisest väljas olnud puistute suur osakaal, maareformi käigus eraomandisse jõudnud maade aktiivne majandamine, mehhaanilise puidutöötlemise kiire areng ja soodne väliskonjunktuur. Järgnevatel aastatel hakkas raiemaht langema. Seda põhjustasid üldine majanduse ümberstruktureerumine, erametsaomanikele jätkuvalt ebasoodne maksusüsteem, seni kasutamata metsamaa käibesse jõudmise vähenemine, metsavarumise kasvavad kulud ja keerukad ilmastikuolud talvisel metsaraieperioodil. Regiooni puiduturu ja raiete tavapärase struktuuri paiskas segi 2005. a jaanuaritorm, mille tagajärjel küllastus turg odavast tormikahjustatud puidust. Raiete põhirõhk läks tormikahjustuste likvideerimisele; tormi tagajärjed mõjutasid turgu veel 2006. aastal ja puidu hinnad taastusid alles 2007. aastal endisele tasemele. Ka toormaterjali nappusest tingitud puiduhindade kõrgkonjunktuuri tingimustes ei suudetud 2007. a oluliselt raiemahtu suurendada. See viitab asjaolule, et ressursikasutuse mahtu mõjutavad klassikalistest teguritest enam metsasektorivälised raamtingimused (nt maksusüsteem).

Tööstuses puidutarbimine samal perioodil kasvas. Eriti aktiivselt on pärast saetööstuse väljaarendamist investeeritud puidu edasise töötlemise tehnoloogiatesse. Kodumaise puidutarne vähenemise asendas põhiliselt Venemaalt imporditud ümarpuit ja puidutooted (eriti saematerjal). 2007. a juunist kehtestas Vene Föderatsioon ümarpuidule kõrgemad eksporttollid, sellele lisandus aprilli sündmustele järgnenud „raudteeblokaad“, mis sisuliselt sulges ümarpuidu. peamise transpordikanali. 2008. aasta teisel poolel süvenenud üleilmse majanduskriisi tagajärjel on oluliselt kahanenud ka nõudlus puidu- ja puidutoodete järele.
2006. a moodustas okaspuupuit (mänd ja kuusk) ligikaudu 60% raiutud puidu kogusest. Lehtpuudest raiutakse enam kaske.

Joonis: Puuliikide kasvava tagavara ja raiutud puidukoguse jagunemine puuliigiti.

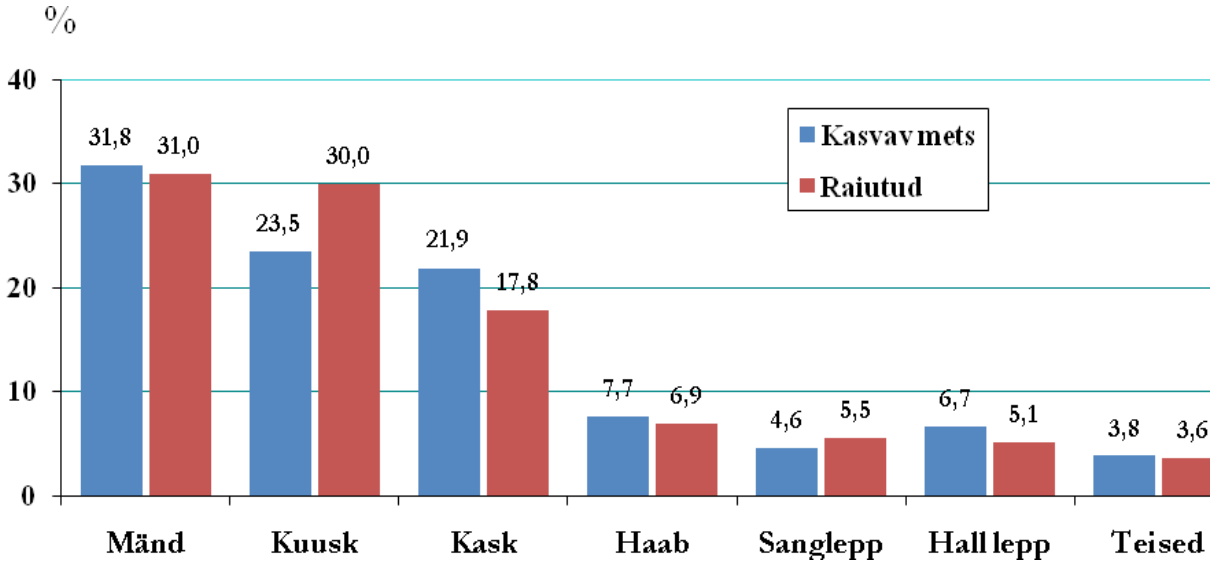

Allikas: Raie – 2006. a raiemahu alusel, SMI2007, Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskus

Samas suurusjärgus on raiutud männi ja kuuse puidu osakaal olnud ka aastatel 2002-2006. Küpsete lehtpuupuistute kasutamine on endiselt metsavaru tasakaalustatud majandamise peamiseks väljakutseks. Lähiaastatel tõuseb lehtpuupuidu kasutamine tänu investeeringutele energiasektoris. Prognoositust madalamaks on jäänud ka paberipuidu osakaal raiutud puidu kogumahust, samas omavad prognoositust suurema osakaalu palgid. See viitab ilmselt harvendusraiete väiksemale ja uuendusraiete suuremale osakaalule võrreldes prognoositud optimaalse puidukasutusega.

Aastate 2002-2006 keskmine aastane raiemaht sortimentides puuliigiti (1000 m3)

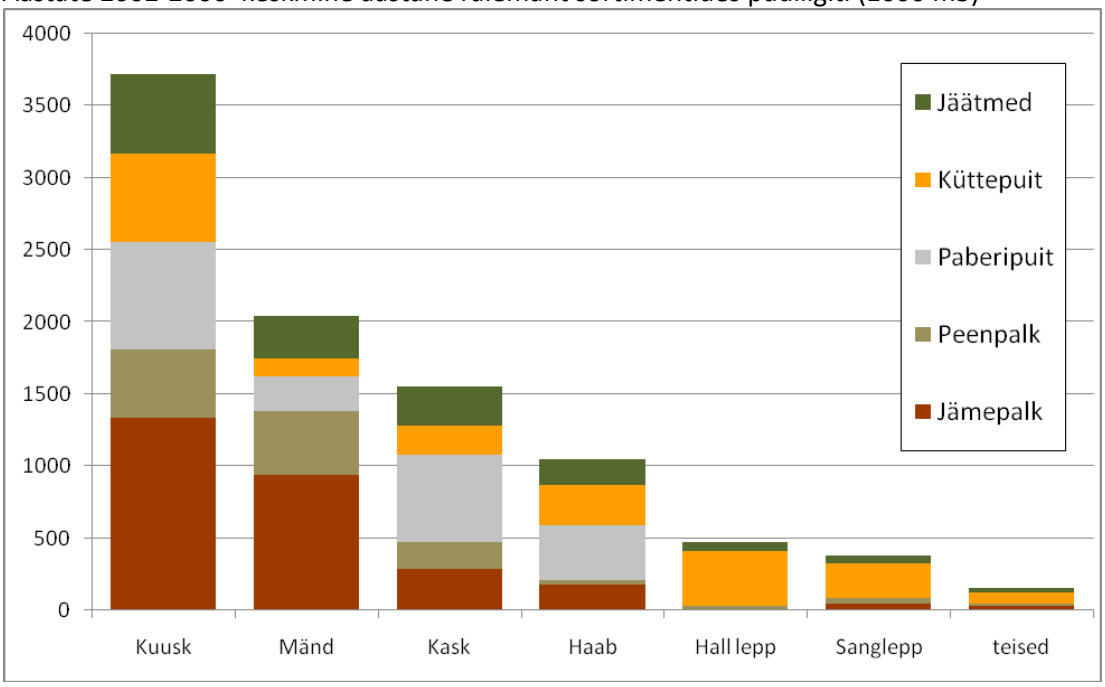

Allikas: statistiline metsainventeerimine, Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskus

Tabel Aastate 2002-2006 raiemaht sortimentides (1000 m3)

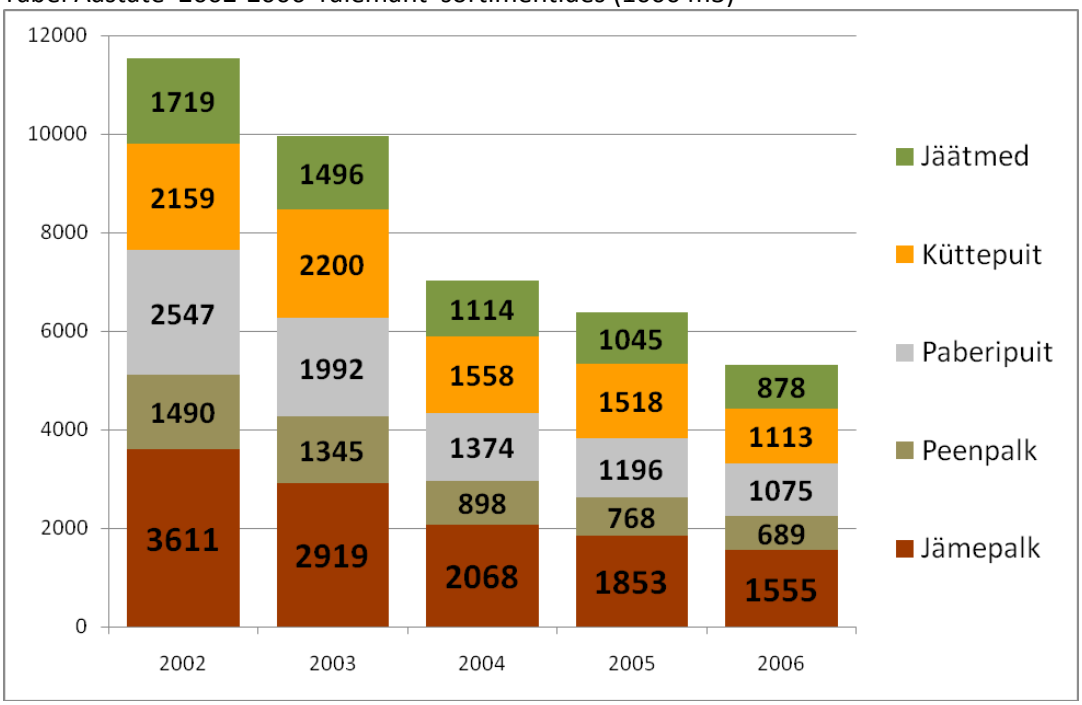

Allikas: Statistiline metsainventeerimine, Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskus

Sellise metsakasutuse taseme jätkumisel suureneb puistute vanuselise jagunemise asümmeetria ning süveneb olukord, kus jääb kasutamata oluline osa küpsete lehtpuupuistute tarbeväärtusest. Tähelepanu tuleks osutada ka noore metsapõlve liigilisele struktuurile (sh eriti okaspuu vähenevale osakaalule), metsakasvatuse võtete suurendamise vajadusele (metsakultuuride ja looduslikult uuenenud alade hooldamine, valgustus- ja harvendusraied) ja metsandusliku infrastruktuuri investeeringutele.

Joonis Metsamaa pindala jagunemine arenguklassidesse enamuspuuliigi järgi (riigimetskondade metsad)

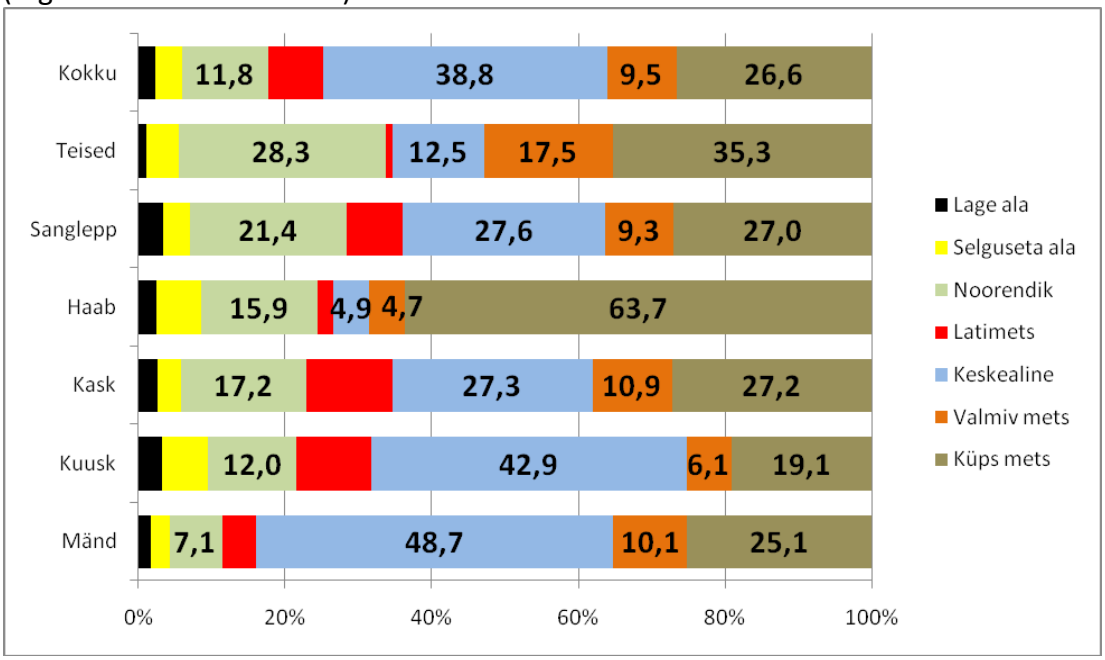

Allikas: Statistiline metsainventeerimine, Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskus

Joonis Metsamaa pindala jagunemine arenguklassidesse enamuspuuliigi järgi (teiste valdajate metsad)

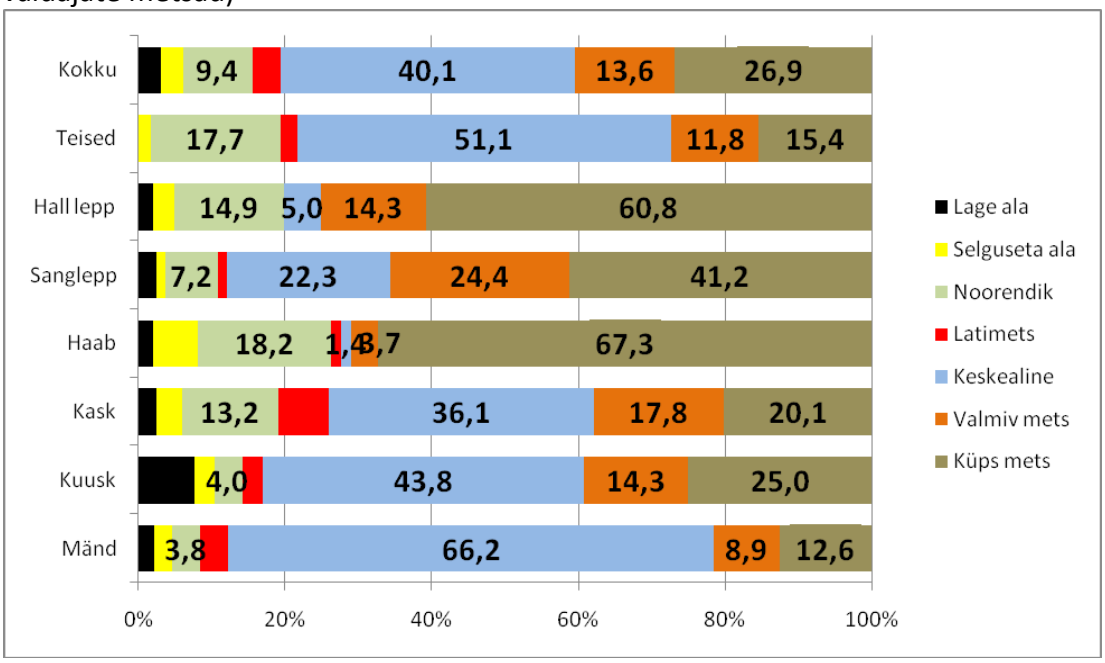

Allikas: Statistiline metsainventeerimine, Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskus

2006. aastal langes raiemaht SMI andmetel 5,2 miljoni m3-ni s.o üle kahe korra madalamale tasemele kui peeti optimaalseks MAK2010-s. 2007. aastal jäi raiemaht 2006. a tasemele (5,6 miljonit m3). Viimase 10 aasta keskmine raiemaht on ligikaudu 9 miljonit m3. 2008. aastal raiemaht metsaraiedokumentide info alusel küll taas tõusis ligikaudu 7 miljoni m3 tasemele, kuid see jääb endiselt tunduvalt allapoole optimaalseks peetud raiemahu määrast. 2009. aastaks võib prognoosida raiemahu langust 2006. a ehk 5 miljoni m3 tasemele. Samas on oluliselt vähenenud imporditava puidutoorme osakaal.

Joonis Tööstusliku ümarpuidu import ja eksport aastail 2002–2008 (miljonit m3)

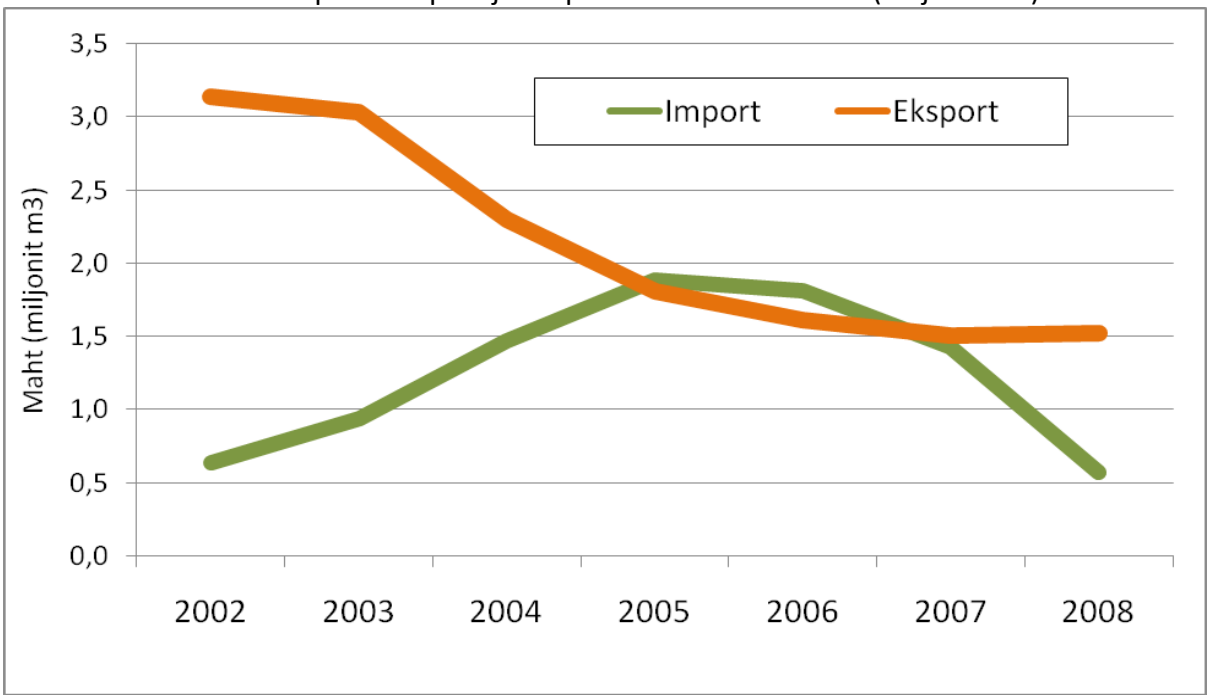

Allikas: Eesti Statistikaamet

Viimase 10 aasta puidukasutusele on iseloomulik ümarpuidu näivtarbimise vähenemine, mis viitab metsatööstuse toormeallikate muutusele (suurem ümarpuidu impordi osakaal) ning tööstuse orienteerumine suurema lisandväärtusega toodete tootmisele. Viimast iseloomustab näiteks saematerjali näivtarbimise pidev kasv; saematerjal omakorda on tooraineks paljudele kõrge lisandväärtusega toodetele. 2008. aastal pöördus kogu metsasektori toodang üldise majanduslanguse keskkonnas langustrendi. Eriti oluliseks mõjutajaks oli siin kinnisvaraturu ja sellega seotud ehitus- ning ehitusmaterjalide tootmise sektori järsk langus.

Joonis Ümarpuidu (raiemaht ilma jäätmeteta) varumine, import, eksport ja näivtarbimine aastail 1999–2008.

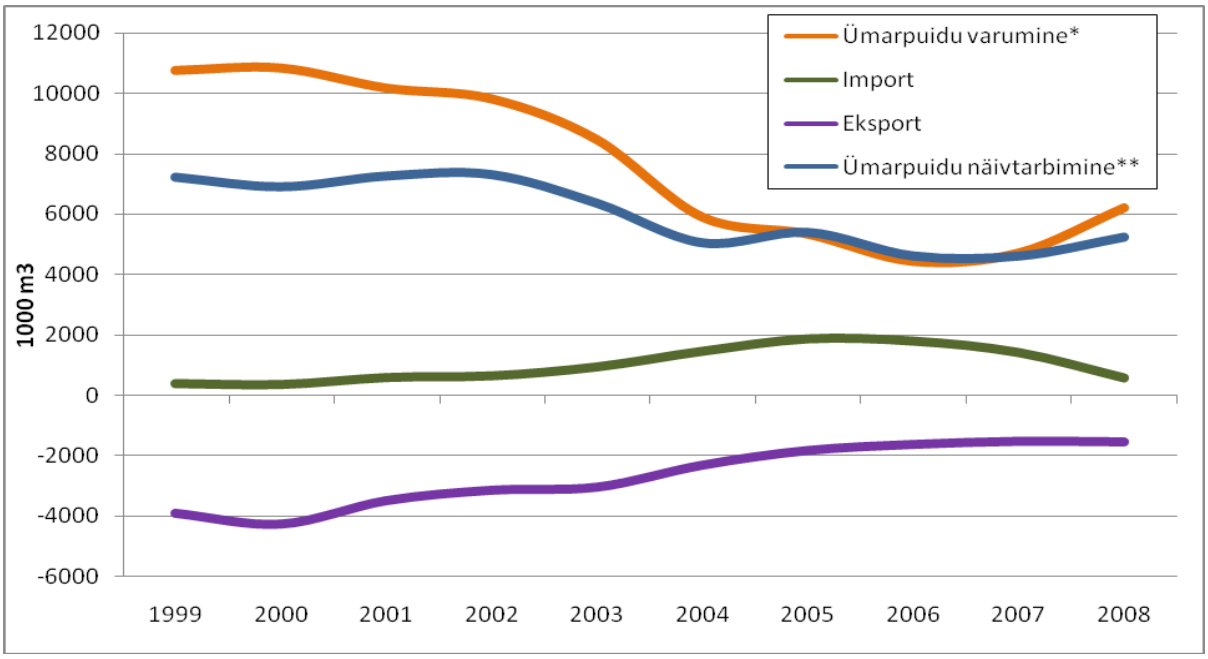

*ümarpuidu varumine = raiemaht ilma jäätmeteta, ** näivtarbimine = varumine + import - eksport

Allikas: Eesti Statistikaamet, Metsavarumine: 1999–2007 – SMI, 2008 raiedokumentide alusel (ilmselt ülehindab tegelikku raiemahtu)

Joonis Saematerjali tootmine, import, eksport ja näivtarbimine aastail 1999–2008.

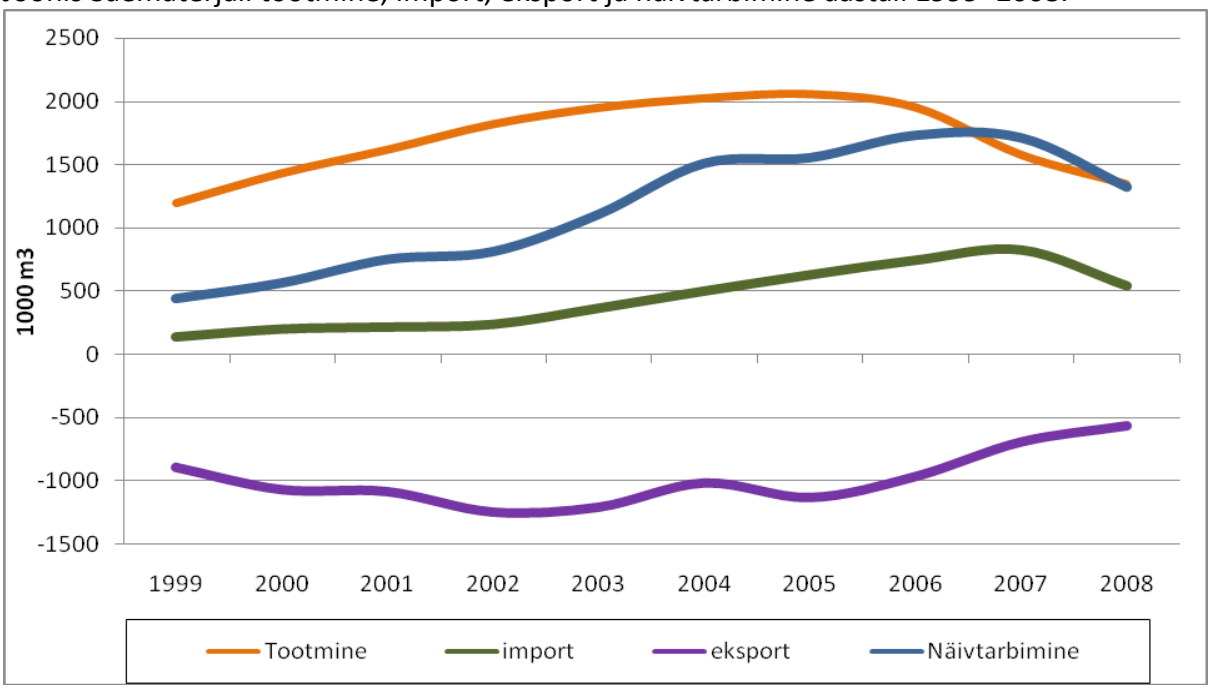

Allikas: Eesti Statistikaamet

Puit on oluliseks toormeks ka energiasektoris. Küttepuud leiavad enamasti kasutust kodumajapidamistes, puiduhake ja -jäätmed nii soojatootmises kui ka kodumajapidamistes. 2007. aastal kasutati soojusenergia tootmiseks 17% ulatuses puitkütuseid (energeetilise

väärtuse järgi) ning kodumajapidamiste energia lõpptarbimisest moodustasid puitkütused 53%. Puidubriketti ja -graanuleid kasutatakse väga väikestes kogustes, lõviosa suurest tootmismahust eksporditakse. EL energiasihtmärkide saavutamisel aastaks 2020 on puit üheks oluliseks taastuva energia osakaalu suurendamise allikaks. Käivitunud ja planeeritavad energia ja soojuse koostootmisjaamad suurendavad lähiaastatel oluliselt puidu kasutamise mahtu energiatootmiseks ning võivad tekitada sektori ettevõtete vahel konkurentsi madalakvaliteedilise puidu varumisel. Ilmselt suureneb ka raiejäätmete ja metsahakke kasutamine.

Tabel Puidu tootmine ja kasutamine energiaallikana (tabel ei sisalda varude ja väliskaubanduse andmeid)

Aasta	Tootmine	Sisemaine tarbimine kokku			
		Kokku	tarbitud soojuse tootmiseks	lõpptarbimine	
				kokku	sh kodumaja-pidamistes
Küttepuud, tuhat m3					
2003	1605	1587	118	1468	1420
2004	1584	1589	106	1483	1416
2005	1573	1583	74	1509	1430
2006	1545	1527	69	1458	1387
2007	1678	1711	62	1649	1587
Puiduhake ja -jäätmed, tuhat m3					
2003	1778	1743	1097	646	580
2004	1886	1874	1274	599	582
2005	1754	1755	1504	246	236
2006	1346	1387	1125	261	238
2007	1613	1614	973	639	598
Puidubrikett ja -graanulid, tuhat t					
2003	210	10	3	7	7
2004	212	6	2	4	4
2005	267	11	5	6	6
2006	302	12	2	10	10
2007	387	16	3	13	12

Allikas: Eesti Statistikaameti energiastatistika

Joonis Puitkütuste tarbimine energia tootmiseks

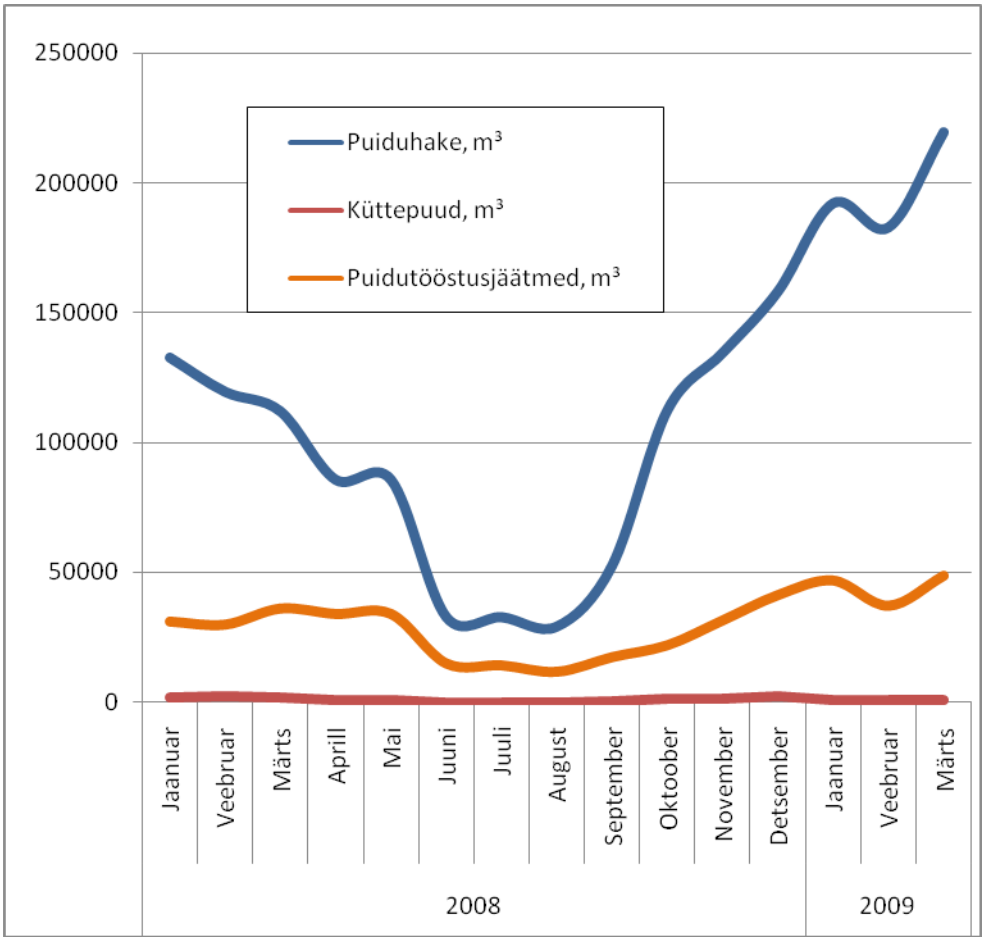

Allikas: Eesti Statistikaameti energiasektori lühiajastatistika

Vaatamata metsasektori kiirele arengule ja olulisele rollile majanduselus ning metsade tähtsusele elupaiga ja puhkekeskkonnana, on sektori maine Eesti elanikkonna hulgas vastuoluline. 2008. a Eesti Metsaseltsi tellitud kommunikatsiooniuuringu tulemuste põhjal võib esile tuua järgmist: …

- suur hulk inimesi (45%) tajus metsade olukorda halvenemist viimasel 5 aastal.

- üldiselt hinnati metsamajanduse vajalikkust ja kasulikkust:
  - kolm neljandikku vastanuist (84%) peab metsa oluliseks tuluallikaks Eesti majandusele
  - enam kui pooled (62%) tõdevad, et metsandus aitab maapiirkondades tagada tööhõivet
  - enam kui pooled (68% vastajatest) on nõus, et puit on ümbertöödeldav ja keskkonnasõbralik materjal, mida peaks rohkem kasutama
  - puiduga kütmist pooldab umbes 50% kõigist vastanutest.
- sageli omavad inimesed väärinformatsiooni metsasektorist toimuvast – peaaegu kaks kolmandikku vastajatest arvab, et metsa kasvab vähem juurde kui maha raiutakse. Umbes kolmandik kõigist vastanuist usub, et Eestis on vähe metsasid võrreldes teiste Euroopa riikidega

- Märgata on inimeste hulgas valitsevat usaldamatust metsasektori tegemiste suhtes – 64% vastajatest on seisukohal, et Eesti metsi ei majandata säästlikult ja jätkusuutlikult ning neid ei kaitsta piisavalt. Samuti on enam kui pooled vastanuist seisukohal, et Eesti metsades tehakse liiga palju lageraiet, ning et töökohtade hulk ei kaalu üles tehtavat kahju.
- Eesti elanikud näevad metsa ilusa ja puutumatuna, mõnevõrra idealistlikult. Metsamajandusega seonduvad konkreetsed väited tekitavad tugeva tõrke. Puudu jääb terviklikust metsanduse kontseptsiooni mõistmisest. Metsas käiakse küllalt sageli ning metsa hinnatakse väärt puhkekohana (üle 89% vastanutest). Pea sama palju inimestest hindab metsa kultuurikeskkonnana ning arvab, et metsa peab rohkem väärtustama
- Metsanduslik info pakub enam huvi metsaomanikele, nn tavakodanik huvitub pigem puhkevõimalustest, looduskaitsest, metsa kultuurikeskkonnast ning metsa ökoloogilistest funktsioonidest. Populaarseimaks infokanaliks on televisioon

Eelpooltoodud suundumusi põhjustavad:

1) metsamajandusest väljas olevate metsamaade suur olem (lõpetamata omandireform):

2008. a novembri lõpu seisuga oli maakatastrisse kantud kokku 1 907 943,2 ha metsamaad, millest 934 642,8 (49%) kuulusid eraomanikele, 2914,9 ha (0,15%) kohalikele omavalitsustele ja 970358,5 ha (50,9%) riigile. Seejuures tuleb märkida, et riigimetskondade puhul on katastrisse kantud metsamaana ka muude maakategooriate maid (nt heinamaad, rabad) ning RMK halduses oleva riigimetsamaa osakaalu arvutamisel on mõistlik kasutada metsaregistri andmeid (815 000 ha).

SMI järgi oli Eestis 2007. aastal metsamaad kokku 2,213 miljonit hektarit, kui lahutada sellest 0,94 miljonit ha erametsamaad (Maakatastri järgi), 0,815 miljonit ha RMK halduses riigimetsamaad (metsaregistri andmed), 3000 ha munitsipaalmaid (maakatastri andmed) ja 65 000 ha muid riigimaid (SMI muudest riigimaadest, mis sisaldavad munitsipaalmetsamaid, on lahutatud maakatastri munitsipaalmetsamaa andmed), siis jääb alles 0,39 miljonit ha metsamaad. Seega on 18% metsamaa kogupindalast aktiivsest metsamajandusest „väljas“.

Joonis. Metsamaa pindala jagunemine omandivormiti

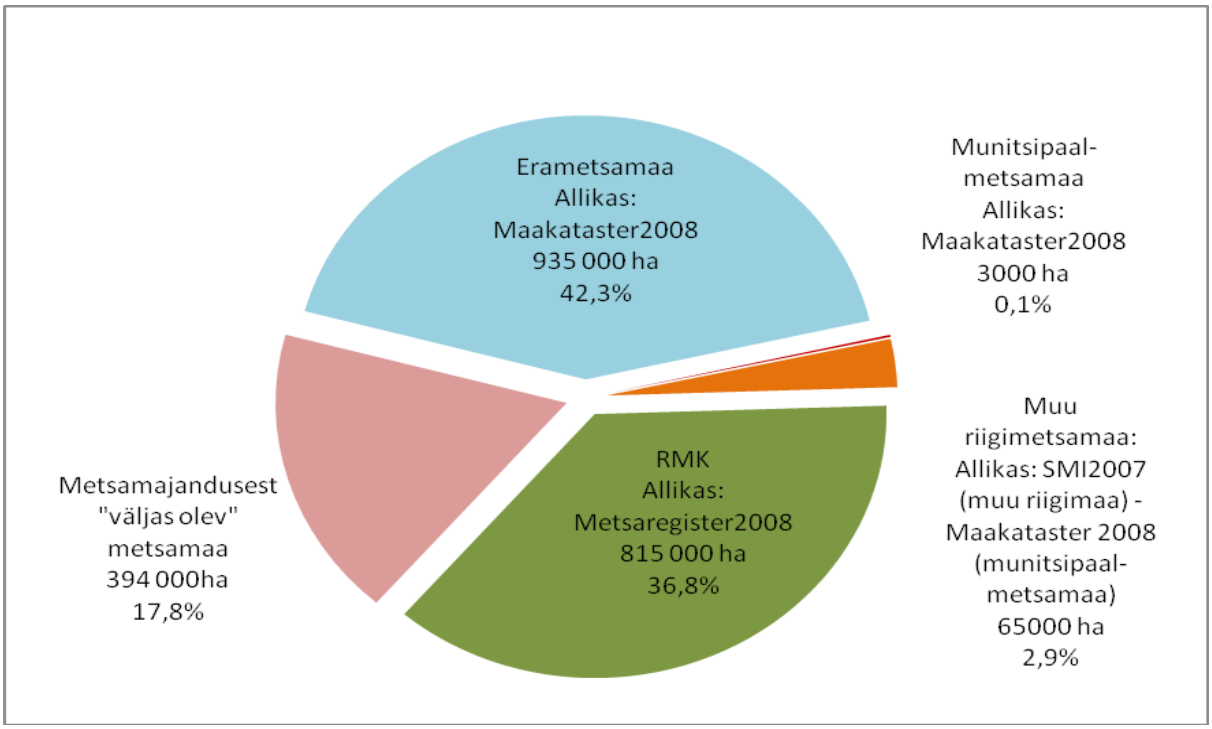

Allikas: Maakataster 2008, SMI 2007, Metsaregister 2008

2) erametsaomandi väiksus, killustatus ja madal ühistegevus

Erametsamaa kinnistud on suhteliselt väiksed, mis takistab erametsamaa efektiivset ja jätkusuutlikku majandamist kuna majandustegevusi tuleb väikesel pindalal teha harva, puuduvad metsanduslikud oskusteadmised ja toodete realiseerimine on väikeste koguste puhul keerukas. Keskmiselt on ühel eraomaniku metsaga kinnistul 11,2 ha metsamaad. 86% erametsa kinnistutest on metsamaad vähem kui 20 ha, 61% vähem kui 10 ha ja 30% vähem kui 5ha. Samas moodustab alla 20 ha metsamaaga kinnistute kogupindala 60% erametsamaa kogupindalast, alla 10ha vastavalt 29% ja alla 5ha 8%. (allikas: metsaregister).

Tabel Metsaregistrisse kantud metsamaa pindala ja metsamaaga kinnistute arv seisuga 31.12.2007

Omandivorm	Ühik	Pindala vahemik (ha)							Kokku	Keskmine
		<1ha	1–5ha	5–10ha	10–20ha	20–50ha	50–100ha	>100ha		
Eramets, füüsilise isiku	Pindala(ha)*	450	50874	124125	186227	186091	27478	5128	580373	10,7
	Arv**	736	16057	17188	13449	6465	438	32	54365	
Eramets, juriidilise isiku	Pindala(ha)*	66	9269	27412	47609	58697	12702	4417	160172	13,0
	Arv**	105	2799	3769	3407	1971	202	30	12283	
Eramets, ühisomand	Pindala(ha)*	3	1192	3435	7829	12220	2299	1077	28054	15,2
	Arv**	6	357	472	549	419	37	7	1847	
Kokku eramets	**Pindala (ha)***	**519**	**61334**	**154972**	**241665**	**257008**	**42479**	**10622**	**768599**	**11,2**
	Arv**	**847**	**19213**	**21429**	**17405**	**8855**	**677**	**69**	**68495**	
Osakaal	Pindala (ha)*	0,1	8,1	20,5	31,6	33,1	5,4	1,3	100,0	
	Arv**	1,3	28,3	31,4	25,3	12,7	1,0	0,1	100,0	
*Metsaregistrisse kantud metsamaa pindala					**Metsamaaga kinnistute arv Metsaregistris					
Allikas: Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskus, Metsaregister										

Joonis. Erametsamaa kinnistute metsamaa pindala ja metsamaaga kinnistute arvu jagunemine (pindala järgi) metsaregistrisse kantud andmete alusel

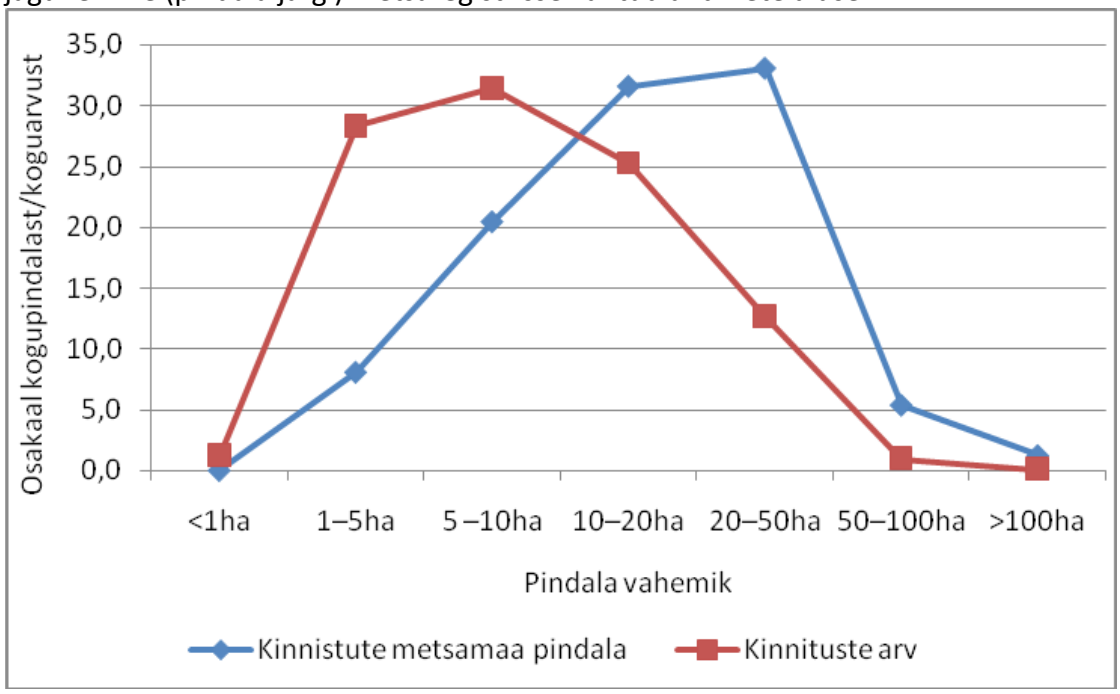

Allikas: Metsaregister 2008

Metsade majandamisel on enamasti põhiüksuseks metsaeraldis. Eraldis on pindalalt terviklik metsaosa, mis on päritolu, koosseisu, vanuse, rinnaspindala, kõrguse, ja metsakasvukohatüübi poolest kogu ulatuses piisavalt ühetaoline ühesuguste majandamisvõtete rakendamiseks. Lisaks metsaomandi suhtelisele väiksusele on Eestis väiksed ka on metsaeraldised, mis veelgi raskendab väikemetsaomanikul iseseisvalt metsa majandada. Sealjuures tuleb märkida, et erametsas on eraldised väiksemad (keskmine eraldise pindala 0,98 ha) kui riigimetsas (RMK halduses olevates metsades, mis moodustab põhiosa riigimetsast on vastav näitaja 1,82 ha).

Tabel. Metsaeraldiste arv ja pindala omandivormiti

Omandivorm	Eraldiste arv		Eraldiste pindala (ha)		
	kokku	osakaal	kokku	osakaal	keskmine
Eramets, füüsilise isiku	602015	73,1	582788	72,5	0,97
Eramets, juriidilise isiku	191087	23,2	192065	23,9	1,01
Eramets, ühisomand	30036	3,6	28733	3,6	0,96
Kaitseala korraldus	2378	0,3	5682	0,7	2,39
Munitsipaalmets	1329	0,2	1473	0,2	1,11
Muu avalik-õiguslik mets	224	0,0	211	0,0	0,94
Riigimets, ajutiselt	841	0,1	898	0,1	1,07
Riigimets, muu	10353	1,3	15887	2,0	1,53
Riigimets, RMK	455386	55,3	827255	102,9	1,82
Kokku	1293649	157,2	1654992	206,0	1,28
Eramets kokku	823138	100,0	803586	100,0	0,98
Riigimets kokku	466580	56,7	844041	105,0	1,81
Allikas: Metsaregister, MMK					

Joonis. Kuni 2,5 ha suuruste eraldiste arvu jagunemine RMK hallatavates metsades ja erametsas

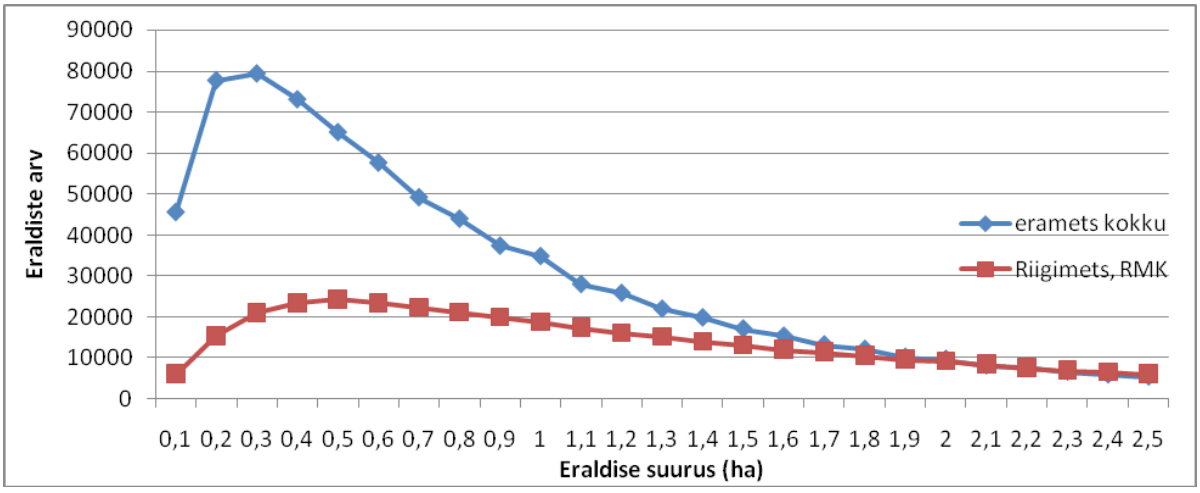

Allikas: Metsaregister, Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskus

Joonis. Kuni 2,5 ha suuruste eraldiste osakaal eraldiste koguarvust RMK hallatavates metsades ja erametsas

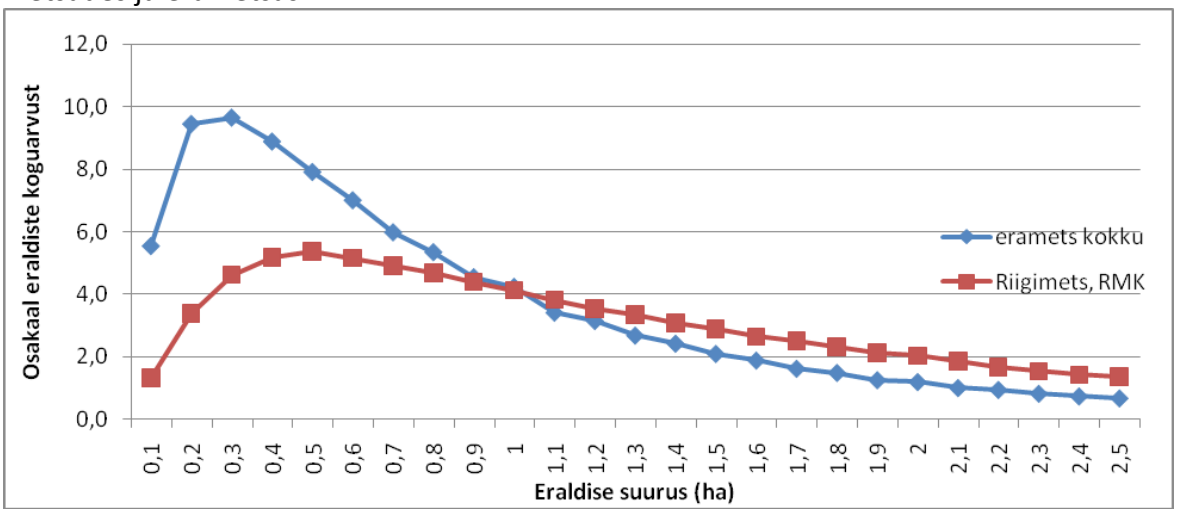

Allikas: Metsaregister, Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskus

Eestis on hinnanguliselt 50 000-60000 erametsaomanikku, kellest metsaühistutega on ühinenud umbes 2000 ehk ligikaudu 4% erametsaomanike üldarvust. Ühistute liikmetest metsaomanikele kuulub umbes 150 000 ha metsamaad ligikaudu 16% erametsamaa kogupindalast (maakatastri andmetel on erametsamaa kogupindala 935 000 ha).

3) erametsaomanike maksustamine,

Eesti Erametsaliidu ja Eesti Metsatööstusliidu koostöös valminud materjalide põhjal (2007) toob iga Eesti metsast saadud puidu kuupmeeter, mis on transporditud tööstuseni, riigile ja kohalikele omavalitsustele maksudena sisse ligikaudu 120 krooni, millele lisanduvad edasisest töötlemisest laekuvad maksud.

1 tm –ga seotud maksud kuni tööstuseni	
Tulumaks	40,85 kr/tm
Sotsiaalmaks	56,15 kr/tm
Töötuskindlustusmakse	2,55 kr/tm
Kütuseaktsiis	6,8 kr/tm
Raskeveokimaks	0,2 kr/tm
Käibemaks	10,8 kr/tm
Kokku	**117,7 kr/tm**

Perioodi 2000–2006 majandusstatistika andmete põhjal puidu töötlemise ja seal tekkiva lisandväärtuse kohta hinnangut andes saab öelda, et 1 tm ümarpuidu töötlemisel saadi umbes 400 krooni eest lisandväärtust.

Viimastel aastatel on puidukasutuse maht vähenenud, ettevõtluses loodud lisandväärtus aga suurenenud. 2006 a andmete põhjal saadi 1 tm puidu töötlemisega 670 kr lisandväärtust ja 220 kr maksutulu.

Samas tõdetakse kõigis maksuküsimusi metsanduses analüüsinud tööde kokkuvõtetes, et Eesti kehtiv maksusüsteem mõjutab erametsaomaniku käitumist ja kogu Eesti metsandussektorit negatiivselt.

Peamiseks puuduseks tuuakse füüsilisest isikust metsaomaniku maksustamist, kelle raieõiguse või metsamaterjali müügi tulust on mahaarvamisi võimalik teha minimaalselt. Maksumaksjal on õigus kasust maha arvata vaid müügiga otseselt seotud ja dokumentaalselt tõendatud kulud. Kasu vara võõrandamisest on müüdud vara soetamismaksumuse ja müügihinna vahe. Kasvava metsa raieõiguse võõrandamisel loetakse soetamismaksumuseks ka metsa uuendamisega samal või järgmistel maksustamisperioodidel seonduvad dokumentaalselt tõendatud kulud. Arvestades metsa uuendamiseks kuluvat aega, on säte ebaproportsionaalne.

Tulenevalt tulumaksuseadusega antud maksuvabastusest tulule, mis on saadud omandireformi käigus tagastatud maa võõrandamisest, füüsiline isik pigem võõrandab metsamaa, kui metsamaterjali, kasvava metsa raieõiguse vmt. sest füüsilise isiku poolt vara võõrandamisel saadud kasu kuulub maksustamisele tervikuna ning võimalused tulust maha arvata kulusid on väga limiteeritud. Seega, võttes arvesse omandireformi käigus tagastatud

metsamaa võõrandamise tulumaksuvabastuse ning metsamaa omamisega seotud kuludebaasi (nt maamaksu, kui omandil põhinevat maksu tuleb maksta sõltumata sellest, kas metsamaast saadakse tulu või mitte), muutub täiesti mõistetavaks, miks metsaomanikud otsustavad metsamaa võõrandamise kasuks.
Paljude metsaomanike eesmärgiks metsamaa omamisel ei ole ettevõtlustulu saamine, samas aga ei ole nende eesmärgiks kindlasti ka kahju kandmine. Seetõttu võiks maksusüsteem ideaalis luua võimaluse füüsilisele isikule oma metsamaa omamisele ja majandamisele ilma, et ta peaks mõtlema metsamaa võõrandamisele ja/või omandivormi muutmisele. Kehtiv maksusüsteem soodustab füüsilisest isikust metsaomaniku poolt metsamaa kinnistuna müümist.

Laia spektri metsa omandivormide (s.t füüsiline isik, FIE, juriidiline isik) ja eriti füüsilise isiku omandis oleva metsamaa säilitamise põhjendused on järgmised:

- Järjepidevus ja metsa väärtustamine: metsaomanikust lapsevanem, kes tutvustab oma lapsele metsaelu, tagab järjepidevuse metsa väärtustamisel ja seeläbi tulevase põlvkonna metsaga seotud iga tegevuse põhjalikul läbihindamisel ka looduskeskkonna ja metsa mitmekesisuse säilitamise seisukohalt. Tegemist on kultuurilise ja keskkonnakaitselise aspektiga, mille säilimise tagamise kohustus on sätestatud ka PS-i preambulas – ”Kõikumatus usus ja vankumatus tahtes kindlustada ja arendada riiki,..., mis peab tagama eesti rahvuse ja kultuuri säilimise läbi aegade –„
- Maaelu säilitamine: maal elavate isikute jaoks on mets ja metsamaa eluviis. Koos metsamaa võõrandamisega tekib reaalne oht, et müüdud maal lõpetatakse talupidamine ja lahkutakse mujale. Tegemist on regionaalse ja sotsiaalse aspektiga;
- Metsa/maa ja inimese seotus: metsaomanikust füüsiline isik tunnetab enam oma omandit, kui metsaomanikust juriidiline isik. TsÜS ja ÄS kohaselt on juriidiline isik õiguslik fiktsioon, seaduse alusel loodud õigussubjekt (TsÜS § 24), mille vara kuulub juriidilisele isikule endale. Seega ei saagi nõuda, et juriidilisel isikul tekiks enda omanduses oleva metsamaa suhtes nn omanikutunne, mis seeläbi mõjutaks ka tema metsamajandamise otsuseid – õiguslikul fiktsioonil ei saa olla tundeid. Kõik äriühingud on asutatud kasumi teenimise eesmärgil ning ka seaduse nõudeid kõige täpsemalt järgivad äriühingud langetavad otsused kasumi teenimise võimaluse valguses.
- Väheneda võib metsa tähtsus metsana iseeneses ja suureneda metsamaade tähtsus kasumiteenimises – füüsilisest isikust metsaomaniku tegutsemise ainukeseks motiveerijaks ei ole kasumiteenimine, kuid samas on kõik äriühingud asutatud kasumi teenimise eesmärgil.

Teoreetiliste uuringute tulemused väidavad, et tulumaksu rakendamine vähendab puidu pakkumist. Kehtiv maksusüsteem soodustab füüsilisest isikust metsaomaniku tegevusetust metsa majandamisel, majanduslikult väärtuslike puuliikide ja sortimentide vähenemist ning soodustab seeläbi toorme puudust puidutööstusettevõtjate tarvis.

Heiki Hepneri poolt 2008.a tehtud uuringu põhjal vähendaks füüsilisest isikutest metsaomanikele rakendatav maksuvabastus riigieelarve laekumisi 2009.a. 48 mln kr võrra. Vajalik kodumaise täiendava puidukasutuse ja töötlemise suurus, mis hüvitaks võimaliku tulumaksuvabastuse korral riigile laekumata tulu, oleks umbes 200 000 tm aastas ehk ca 10% füüsilisest isikutest metsaomanike praegusest raiemahust. Soome 2008.a. rakendatud tulumaksusoodustuse rakendamise esimesed kogemused näitavad metsaomanike puidumüügi aktiivsuse kasvu.

4) metsanduse planeerimise jäikus (metsamajanduskavade kehtestamine),

Üheks metsade majandamist piiravaks faktoriks on viimastel aastatel loetud ka metsa majandamise planeerimise keerukust ja bürokraatlikust. Aastail 2004-2008 oli metsa majandamise eelduseks kehtestatud metsamajanduskava olemasolu, kus olid toodud muuhulgas ka lubatud uuendus- ja harvendusraiete loetelu. Samas võib selle nõude leevenduseks pidada riigipoolseid toetusmeetmeid metsa inventeerimiseks ja kavade koostamiseks. Alates 2009. a algusest on uuendus-, harvendus- ja valikraie tegemiseks kohustuslikud metsaregistrisse kantud kehtivad inventeerimisandmed, kusjuures metsaregistrisse kantud inventeerimisandmed kehtivad 10 aastat. Seega on tingimused lihtsustunud, kuigi riik on säilitanud kontrollimehhanismi metsanduslike tegevuste õiguspärasuse tagamise eesmärgil.

Tabel Metsaregistrisse 2004.–2008. aastal kantud (kehtestatud) erametsamaa pindala ja kõigi registris olevate erametsamaade jagunemine inventeerimisandmete vanuse (takseerimise kuupäev) järgi.

	Erametsamaa (ha)									
	füüsilise isiku		juriidilise isiku		ühisomand		Erametsad kokku			
Aasta	Kehtes-tatud	andmed registris	Kehtes-tatud	andmed registris	Kehtes-tatud	andmed registris	Kehtes-tatud	osa-kaal (%)	andmed registris	osa-kaal (%)
1999	19937	52268	1260	1378	1158	1316	22355	4,2	54961	7,8
2000	15857	38837	1604	1821	672	1035	18133	3,4	41692	5,9
2001	5071	13285	16910	41395	1512	2191	23493	4,5	56871	8,1
2002	24321	62810	2679	4423	2018	3155	29018	5,5	70388	10,0
2003	29418	71640	3657	6078	1332	1716	34407	6,5	79434	11,3
2004	37622	36197	9199	7204	1604	1681	48425	9,2	45082	6,4
2005	62806	56069	21934	15689	1589	1537	86329	16,4	73295	10,5
2006	51874	47270	30842	27581	5649	5397	88365	16,8	80248	11,4
2007	53680	51501	37175	35913	7981	7553	98836	18,8	94968	13,5
2008	39628	47297	36353	45516	971	1258	76952	14,6	94071	13,4
2009		3336		6861		53			10250	1,5
Kokku	340213	480508	161613	193859	24484	26892	526310	100	701259	100,0

Allikas: Metsaregister; 2008. aasta andmed pole täielikud

2009. a jaanuarist kehtima hakanud metsaseaduse alusel on metsa majandamise üheks eeltingimuseks metsaregistrisse kantud inventeerimisandmete olemasolu, andmed võivad olla kuni 10 aastat vanad. Enne seda oli vajalik kehtestatud metsamajandamiskava olemasolu. Antud andmete põhjal oli enne 2009. a jaanuari võimalik metsi aktiivselt majandada ligikaudu 0,53 miljonil hektaril erametsamaal (57% erametsamaade kogupindalast). Metsaseaduse muutmise järel on see võimalus aga 0,7 miljonil hektaril ehk 75% erametsamaast.

Joonis Metsaregistrisse kantud erametsamaa inventeerimisandmed 2009. a märtsi lõpu seisuga (andmete vanus takseerimise kuupäeva järgi)

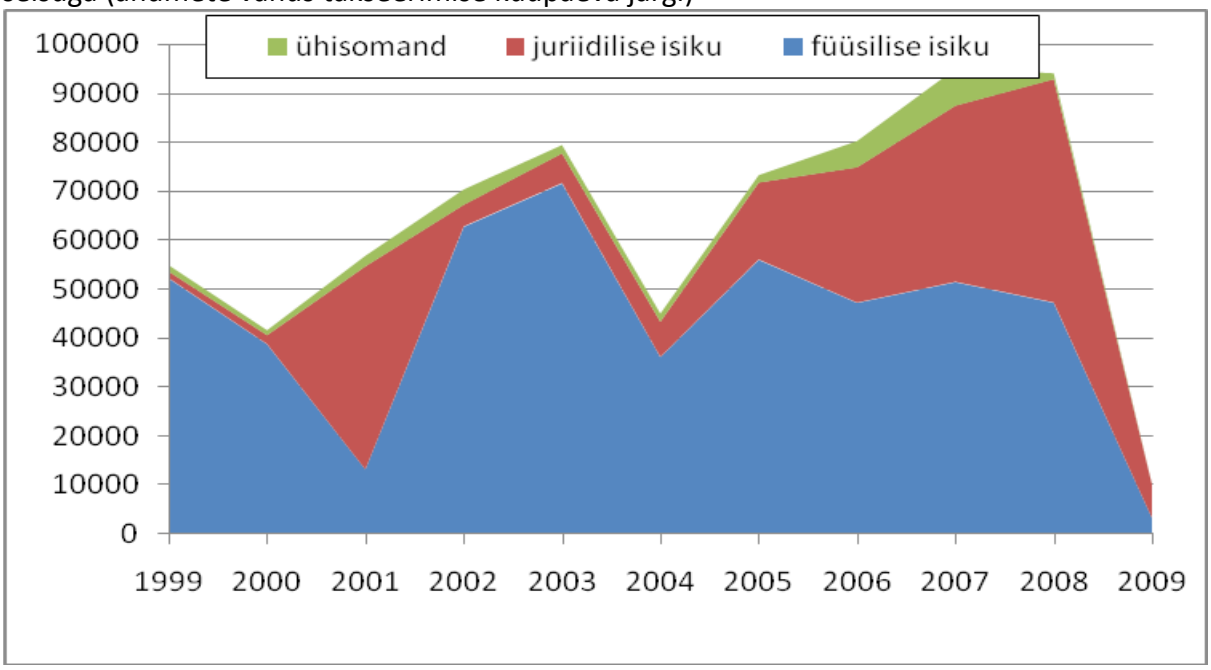

Allikas: Metsaregister; 2009

5) Puidu transpordi efektiivsust piiravad massipiirangud

Hinnanguliselt veetakse Eestis puitu 6 miljonit tm. 40 tonnise raskeveoki lubatud täismassi korral saab ühe veoga teisaldada keskmiselt 21 tm. 6 miljoni tm ümarpuidu teisaldamiseks on vaja teha orienteeruvalt 300 tuhat vedu keskmiselt 100 km kaugusele. Kuna metsaveo autod on spetsiaalselt ehitatud puidu veoks ei ole autode koormamine pärast puidu mahalaadimist võimalik ja nii sõidetakse uue koorma järele tühjalt. Tühisõitude arv on samuti 300 tuhat, seega tuleb puidu teisaldamiseks teha vähemalt 600 tuhat vedu keskmiselt 100 km kaugusele.

Tühi metsaveo auto kaalub keskmiselt 20-22 tonni, sealhulgas metsamaterjali tõstuk orienteeruva kaaluga 2,5 tonni. „Kasulik“ koorem lubatud piirangu juures on alla poole raskeveoki täismassist.

Vedude arv väheneks ning liiklusohutus suureneks oluliselt kui metsaveo autodel oleks lubatud lähtuda teljekoormuse piirangust ning ületada 40 tonnist täismassi. 52 tonnise täismassiga veok, mille teljekoormus on kuni 10 tonni, saab ühe veoga vedada puitu keskmiselt 33 tihumeetrit. Sellise täismassi lubamise korral väheneb koormaga vedude arv 300-lt tuhandelt 180-le tuhandele, sama palju väheneb ka tühisõitude arv. Kokku oleks sellise lahenduse tulemusel Eesti teedel 600 tuhande veo asemel 360 tuhat vedu.

Ökonoomsem veokorraldus säästaks sektorile ca 400 miljonit krooni, kasutust leiaks ka see puit, mis asub tehastest kaugemal.

Metsade kaitse

Metsamaa jagunemine metsakategooriate ja kaitse põhjuste järgi

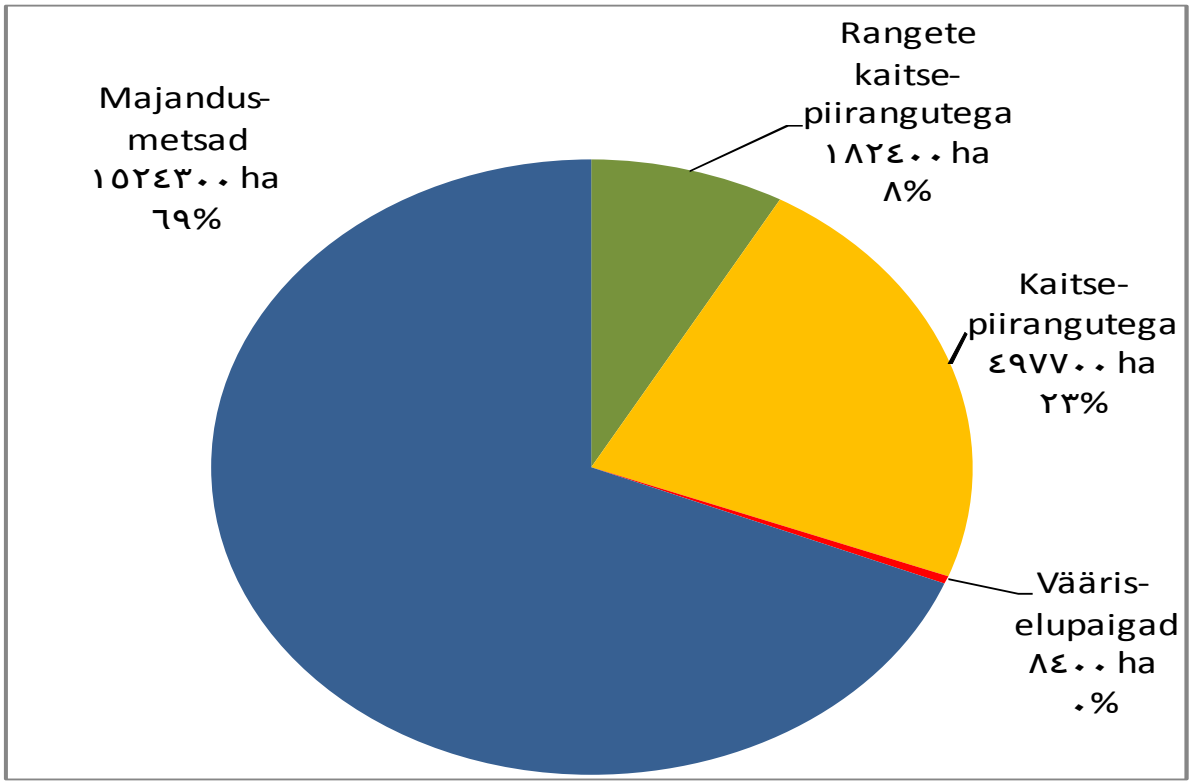

Allikas: Statistiline metsainventeerimine, Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskus

Joonis 2.1.2 Kaitstava metsamaa jagunemine kaitse põhjuste järgi

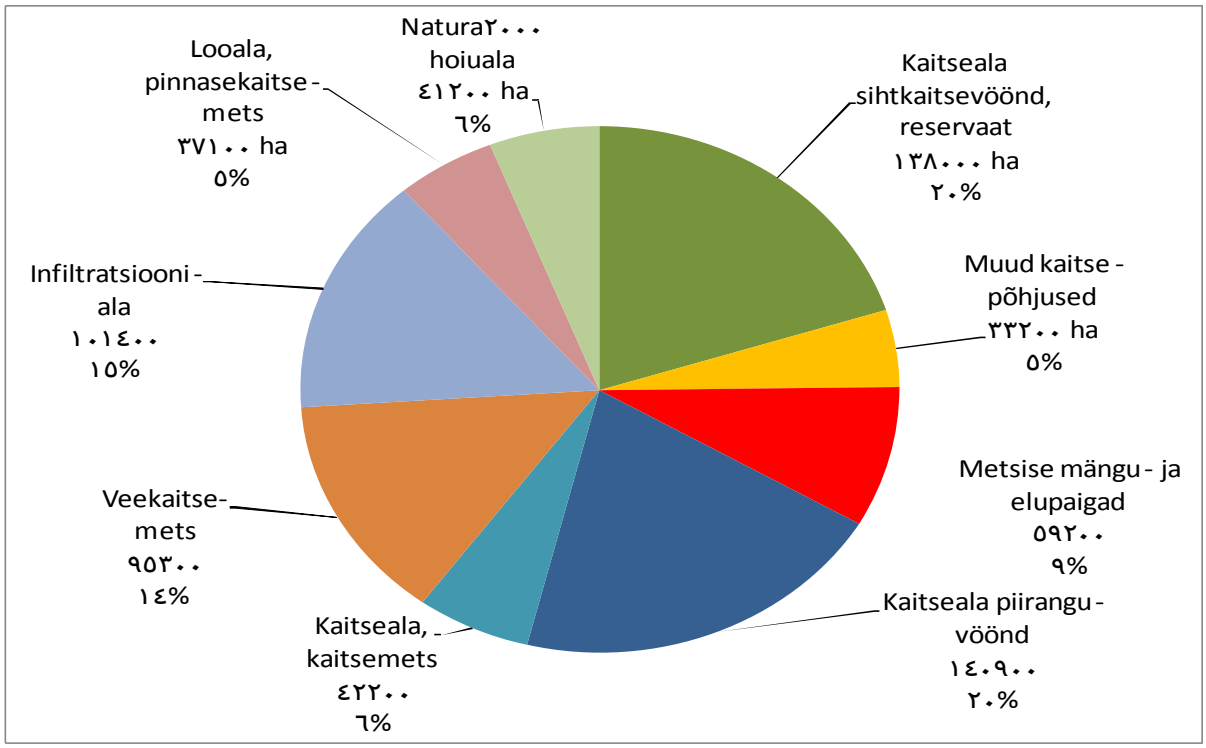

Allikas: Statistiline metsainventeerimine, Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskus

Eesti metsanduse arengukavas aastani 2010 on püstitatud eesmärk tõsta rangelt kaitstavate metsade pindala 10%-ni vabariigi metsapindalast.

Kaitstavate metsade osakaal kogu metsamaast on aasta-aastalt suurenenud. Statistilise metsainventeerimise 2007. aasta mõõtmiste andmetel moodustavad kaitstavad metsad 0,69 miljonit hektarit ha ehk 31,1% kõigist metsadest. Seejuures moodustavad kaitstavad metsad Riigimetsa Majandamise Keskuse (RMK) metsadest ligikaudu 34,9 % ja muudest metsadest 28,9%.

Rangelt kaitstavate metsade osakaal kõigist metsadest oli 2007. aastal 8,2% (0,18 miljonit ha). Hoiumetsadena on arvestatud kaitsealade reservaadid ja sihtkaitsevööndid, kaitsealade hoiumetsad, metsise mängualad ning I kategooria kaitstavate objektide elupaigad ja kasvualad.

Kaitsemetsi oli 2007. aastal 0,498 miljonit ha ehk 22,5% metsamaast. Kaitsemetsadeks loeti kaitsealade piiranguvööndid, kaitsealade kaitsemetsad, veekaitsemetsad, infiltratsioonialad, looalad, metsise kaitsetsoonid ja Natura2000 võrgustiku hoiualad. Omaette rühma moodustavad vääriselupaigad ehk kuni seitsme hektari suuruse pindalaga kaitset vajavad alad tulundusmetsas või kaitsemetsas. Selliseid metsi oli 2007. aastal 8400 ha (0,4% metsamaast).

Eesti on ca 30 protsendilise metsade kaitse osakaaluga arvestatavalt ees oma naaberriikidest. Kaitstavaid metsi naaberriikides on vastavalt Lätis 19,5%, Leedus 18,7%, Rootsis 12,3%,
Venemaal 10,7% ja Soomes 7,2%. Metsade kaitse korraldamisel on siiani vähe tähelepanu pööratud piirangutega kaasnevate sotsiaalmajanduslike mõjude hindamisele.

Metsade kaitse majandatavates metsades

Põhiseadus sätestab eraomandi puutumatuse, kuid samas lubab ka seaduse alusel omandiõigust kitsendada. Eraomanikul on kohustus seaduse alusel kehtestatud piiranguid taluda. Ühiskonna huvides kehtestatud kitsenduste talumise eest omanikule kompensatsiooni maksma ei pea. Seetõttu on senini valitsenud arusaam, et metsaomanikele looduskaitseliste piirangute kehtestamise tõttu metsa majandamisest saamata jäänud tulu üldjuhul rahaliselt ei hüvitata**.** Erandiks on siinkohal olnud vääriselupaikade kaitsmine eraõiguslike lepingute alusel.

Samas Euroopas levib üha enam käsitlus, et looduskaitselise piirangu talumisega (ehk metsa ja elustiku mitmekesisuse säilitamisega) pakub maaomanik kogu ühiskonnale teenust, mistõttu peab ühiskond maaomanikule piirangu talumise eest kompensatsiooni maksma.

Metsaseaduse kohaselt on vääriselupaik kuni seitsme hektari suuruse pindalaga kaitset vajav ala väljaspool kaitstavat loodusobjekti, kus kitsalt kohastunud, ohustatud, ohualdiste või haruldaste liikide esinemise tõenäosus on suur. Vääriselupaiga väljavalikut korraldab Keskkonnaministeerium Metsakaitse- ja Metsauuenduskeskuse ja Keskkonnaameti kaudu.

Erametsas toimub vääriselupaiga kaitsmine riigi ja eraomaniku vahel sõlmitava lepingu alusel. Lepinguga määratakse metsaomaniku kohustused elupaiga kaitsel ning riigipoolsed kohustused kaitsele kaasaaitamisel, sealhulgas riigi kohustus hüvitada metsaomanikule saamata jäänud tulu (ehk riigil tuleb hüvitada raiest puutumata jääva metsa turuväärtus). Kui leping jääb sõlmimata, vääriselupaiga säilitamise kohustus metsaomaniku suhtes ei kehti. Kaitselepingud sõlmitakse notariaalses korras ning märgitakse kinnistusraamatusse (eraomandis olev kinnistu koormatakse riigi kasuks isikliku kasutusõigusega). Leping sõlmitakse 20. aastaks.

Eelpooltoodust nähtub, et piirangute kompenseerimine pole niivõrd õiguslik, vaid poliitiline küsimus. Nii Eesti Vabariigi põhiseadus, Inimõiguste ja Põhivabaduste Kaitse Konventsioon kui ka Euroopa Liidu Põhiõiguste Harta annavad võimaluse eraomandi kasutamist kitsendada ka ilma, et saamata jäänud tulu maaomanikule hüvitama peaks. Rõhutada tuleb, et mitmete Euroopa riikide viimase aja praktika kohaselt ollakse vähendamas riiklike sunnimeetoditega looduse kaitsmist ning selle asemel pakutakse erametsaomanikule lepingu sõlmimise ja hüvitise saamise võimalust. Seega eeldatakse, et tugevaim side maa ja sellel asuvate keskkonnaväärtustega on ikka maaomanikul, mistõttu parimal viisil saavutatakse loodushoiu tagamine, kui maaomanikes tekitatakse huvitatus enda metsas olevat loodusväärtust säilitada. Omandi liigsel kitsendamisel on oht, et omanikuks olemine ei ole enam hüve, vaid muutub riigilt saadud kohustuseks.

Ülevaade metsa ja elustiku mitmekesisuse kaitse korraldamisest loodusobjektidel, vääriselupaikadel ja majandatavates metsades on toodud alljärgnevas tabelis.

	Kaitsetasemed	Õigusaktid MS – Metsaseadus MME – määrus „Metsa majandamise eeskiri“ VäE – määrus „Vääriselupaiga klassifikaator, valiku juhend, vääriselupaiga kaitseks lepingu sõlmimine ja vääriselupaiga kasutusõiguse arvutamise täpsustatud alused“ LKS – Looduskaitseseadus VS – Veeseadus
1.	Kaitse alla võtmine	**LKS § 7. Loodusobjekti kaitse alla võtmise eeldused** Loodusobjekti käesoleva seaduse alusel kaitse alla võtmise eeldus on selle ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus. **LKS § 7. Loodusobjekti kaitse alla võtmise ettepanek** (1) Igaühel on õigus esitada kaitse alla võtmise algatajale ettepanek loodusobjekti kaitse alla võtmiseks. (2) Ettepanek loodusobjekti kaitse alla võtmiseks peab sisaldama loodusobjekti: 1) kaitse alla võtmise põhjendust; 2) kaitse alla võtmise eesmärki; 3) pindala, kui see on asjakohane, ja objekti asukoha kirjeldust; 4) kaitseks kavandatavate piirangute kirjeldust; 5) kaitse alla võtmisega ja kaitse korraldamisega seotud kulutuste hinnangut. (3) Kaitse alla võtmise algataja korraldab ettepanekus nimetatud loodusobjekti kaitse alla võtmise põhjendatuse ning kavandatavate piirangute otstarbekuse ekspertiisi, kaasates selleks vastava ala eriteadmistega isiku (edaspidi ekspert). (4) Kui eksperdi arvamusest nähtub, et loodusobjektil puuduvad käesoleva seadusega sätestatud kaitse alla võtmise eeldused, keeldub kaitse alla võtmise algataja edasisest menetlusest, edastades ettepaneku tegijale eksperdi arvamuse koos kaitse alla võtmise algatamisest keeldumise otsusega. (5) Kui eksperdi arvamusest nähtub, et loodusobjektil on käesoleva seadusega sätestatud kaitse alla võtmise eeldused, algatatakse kaitse alla võtmise menetlus kooskõlas käesoleva seaduse §-s 9 sätestatuga. (6) Kui on esitatud loodusobjekti kaitse alla võtmise ettepanek või algatatud kaitse alla võtmise menetlus käesoleva seaduse § 9 lõike 1 tähenduses, siis on haldusorganil, kellele on esitatud taotlus muu haldusakti andmiseks, mis võib mõjutada ettepanekus nimetatud loodusobjekti seisundit, õigus peatada haldusakti andmise menetlus. Haldusakti andmise menetlus peatatakse kuni loodusobjekti kaitse alla võtmise või kaitse alla võtmisest keeldumise otsuse tegemiseni. **VäE § 2. Vääriselupaiga väljavalik**

		(3) Vääriselupaiku võivad välja valida ja olemasolevates vääriselupaikades muudatusi teha isikud, kes on läbinud Keskkonnaministeeriumi korraldatud vääriselupaiga väljavaliku kursuse ja omandanud sellekohase tunnistuse. (4) Metsa korralise ülepinnalise takseerimise käigus valitakse välja potentsiaalsed vääriselupaigad, mille kohta edastatakse andmed vääriselupaiga väljavaliku tunnistusega spetsialistile. (5) Ülepinnalise takseerimise käigus väljavalitud potentsiaalsete vääriselupaikade vastavuse vääriselupaiga näitajatele selgitab ekspertiis, mille teeb vääriselupaiga väljavaliku tunnistusega spetsialist.
2.	Vajalik tegevus kaitstaval alal	**LKS § 17. Kaitstaval loodusobjektil vajalik tegevus** (1) Kaitstava loodusobjekti poollooduslike koosluste esinemisaladel on vajalik nende ilmet ja liigikoosseisu tagav tegevus, nagu niitmine, loomade karjatamine, puu- ja põõsarinde kujundamine ja harvendamine või raadamine, mille ulatus määratakse hoiualadel kaitsekorralduskavaga, teistel kaitstavatel loodusobjektidel kaitse-eeskirjaga. /.../ (3) Kaitsealal võib kaitse-eeskirjaga määrata loodusliku metsa- ja sookoosluse taastamiseks vajalikud tegevused, nagu kraavide sulgemine, häilude rajamine ja maapinna mineraliseerimine. (4) Kaitsealal võib kaitse-eeskirjaga määrata vaadete avamiseks vajalikuks tegevuseks raied.
3.	Üldised kitsendused kaitstaval alal	**LKS § 14. Üldised kitsendused** (1) Kaitsealal, hoiualal, püsielupaigas ja kaitstava looduse üksikobjekti kaitsevööndis ei või ilma kaitstava loodusobjekti valitseja nõusolekuta: 1) muuta katastriüksuse kõlvikute piire ega kõlviku sihtotstarvet; 2) koostada maakorralduskava ja teostada maakorraldustoiminguid; 3) väljastada metsamajandamiskava; 4) [kehtetu – RT I 2007, 25, 131 – jõust. 1.04.2007] 5) kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut; 6) anda nõusolekut väikeehitise, sealhulgas lautri või paadisilla ehitamiseks; 7) anda projekteerimistingimusi; 8) anda ehitusluba; 9) rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba, ehitusluba või nõusolekut väikeehitise ehitamiseks. /.../ (3) Kaitstava loodusobjekti valitseja **võib** käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud tegevuste ja muude tegevuste, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajavad kaitstava loodusobjekti valitseja nõusolekut, kooskõlastamisel kirjalikult **seada tingimusi**, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitstava loodusobjekti kaitse eesmärgi saavutamist või kaitstava loodusobjekti seisundit. /../ (5) Keskkonnaministeeriumil või Keskkonnaametil on keskkonnamõju hindamise järelevalvajana **õigus määrata** kaitstava loodusobjekti **kaitseks keskkonnanõudeid**, kui kavandatav tegevus võib kahjustada kaitstava loodusobjekti kaitse eesmärgi saavutamist või kaitstava loodusobjekti seisundit.
3.1.	Kaitse loodusreservaadis	**LKS § 29. Loodusreservaat** (2) Loodusreservaadis on keelatud igasugune inimtegevus, sealhulgas inimeste viibimine, välja arvatud käesoleva paragrahvi lõigetes 3 ja 4 sätestatud juhtudel.
3.2.	Kaitse sihtkaitsevööndis	**LKS § 30. Sihtkaitsevöönd** (2) Kui kaitse-eeskirjaga ei sätestata teisiti, **on** sihtkaitsevööndis **keelatud**: 1) majandustegevus; 2) loodusvarade kasutamine; 3) uute ehitiste püstitamine; 4) inimeste viibimine kaitsealuste liikide elupaigas, kasvukohas ja rändlindude koondumispaigas; 5) sõiduki, maastikusõiduki või ujuvvahendiga sõitmine; 6) telkimine, lõkke tegemine ja rahvaürituse korraldamine. (3) Käesoleva paragrahvi lõike 2 punktidega 4 ja 5 kehtestatud keeld ei laiene järelevalve- ja päästetöödele, loodusobjekti kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud tegevusele ning kaitstava loodusobjekti valitseja nõusolekul teostatavale teadustegevusele. (4) Kaitstava loodusobjekti säilitamiseks vajalike tegevustena või tegevustena, mis seda objekti ei kahjusta, võib sihtkaitsevööndis kaitse-eeskirjaga lubada: 1) olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutöid ja veerežiimi taastamist; 2) koosluse kujundamist vastavalt kaitse eesmärgile; 3) marjade, seente ja muude metsa kõrvalsaaduste varumist; 4) jahipidamist; 5) kalapüüki; 6) tee, tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta ehitise püstitamist kaitsealal paikneva kinnistu või kaitseala tarbeks ja olemasolevate ehitiste hooldustöid; 7) poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks ning kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalikku tegevust; 8) pilliroo ja adru varumist.
3.3.	Kaitse piiranguvööndis	**LKS § 31. Piiranguvöönd** ((2) Kui kaitse-eeskirjaga ei sätestata teisiti, on piiranguvööndis keelatud: 1) uue maaparandussüsteemi rajamine; 2) veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine; 3) maavara kaevandamine; 4) puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine; 5) uuendusraie; 6) maastikukaitseala eritüübina kaitstavates parkides, arboreetumites ja puistutes puuvõrade või põõsaste kujundamine, puittaimestiku istutustööd ja raie ilma kaitseala valitseja nõusolekuta; 7) biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine; 8) ehitise, kaasa arvatud ajutise ehitise, püstitamine ning rahvuspargis ehitise väliskonstruktsioonide muutmine;

		9) jahipidamine ja kalapüük; 10) sõidukiga, maastikusõidukiga või ujuvvahendiga sõitmine, välja arvatud liinirajatiste hooldamiseks vajalikeks töödeks ja maatulundusmaal metsamajandustöödeks või põllumajandustöödeks; 11) telkimine, lõkketegemine ja rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja poolt tähistamata kohas; 12) roo varumine külmumata pinnasel. (3) Kaitse-eeskirjaga võib piiranguvööndis kohustada säilitama koosluse looduslikku tasakaalu, liigilist ja vanuselist mitmekesisust ning keelata puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt. Kui pinnas seda võimaldab, võib kaitseala valitseja lubada puidu kokku- ja väljavedu kuiva ilmaga. (4) Kaitse-eeskirjaga võib piiranguvööndis seada raielangi suurusele ja kujule ning metsa vanuselisele kooseisule metsaseaduses sätestatust erinevaid piiranguid, mis on vajalikud koosluse või selles vööndis oleva kaitsealuse liigi säilimiseks. Püsielupaiga piiranguvööndis võib kaitse-eeskirjaga seada raie tegemise ajale piiranguid.
3.4.	Kaitse ranna ja kalda piiranguvööndis	**LKS § 37. Ranna ja kalda piiranguvöönd** (2) Ranna ja kalda piiranguvööndis asuvate metsade kaitse eesmärk on vee ja pinnase kaitsmine ja puhketingimuste säilitamine. Ranna piiranguvööndis on keelatud lageraie. Kalda piiranguvööndis ei tohi lageraielangi pindala olla suurem kui kaks hektarit, välja arvatud maaparandussüsteemi eesvoolu veekaitsevööndis maaparandushoiutööde tegemisel.
3.5.	Kaitse ranna ja kalda veekaitsevööndis	**VS § 22. Veekaitsevöönd** /.../ (4) Veekaitsevööndis on keelatud: /.../ 2) puu- ja põõsarinde raie ilma Keskkonnaameti nõusolekuta, välja arvatud raie maaparandussüsteemi eesvoolul maaparandushoiutööde tegemisel; 3) majandustegevus, välja arvatud heina niitmine ja roo lõikamine;
3.6.	Kaitse vääriselupaigas	**MS § 29. Vääriselupaik ja selle majandamine** /.../ (4) Vääriselupaiga kaitseks sõlmitakse kinnisasja omanikuga notariaalne leping (edaspidi *leping*), mille alusel koormatakse kinnisasi isikliku kasutusõigusega riigi kasuks Keskkonnaministeeriumi kaudu tähtajaga 20 aastat. Lepingut saab sõlmida metsaressursi arvestuse riiklikkusse registrisse kantud vääriselupaiga kaitseks. (5) Isiklik kasutusõigus on riigi õigus kasutada kinnisasja vääriselupaiga kaitseks. Riigil on õigus vääriselupaigas keelata või piirata majandustegevust vääriselupaiga kaitse-eesmärgist tulenevalt ja metsaomanik on kohustatud tagama vääriselupaiga säilimise. /.../ (7) Vääriselupaiga omandiõiguse üleminekul lähevad üle kõik vääriselupaiga kaitseks sõlmitud õigused ja kohustused. Vääriselupaiga omandi üleminekul ei ole omandajal õigust lõpetada lepingut ennetähtaegselt ühe aasta jooksul omandamisest arvates.
4.	Liigikaitse	**LKS § 48. Liikide soodsa seisundi tagamine** (1) I kaitsekategooria liikide **kõikide** teadaolevate elupaikade või kasvukohtade kaitse tagatakse kaitsealade või hoiualade moodustamise või püsielupaikade kindlaksmääramisega. (2) II kaitsekategooria liikide vähemalt **50** protsendi teadaolevate ja keskkonnaregistris registreeritud elupaikade või kasvukohtade kaitse tagatakse kaitsealade või hoiualade moodustamise või püsielupaikade kindlaksmääramisega lähtuvalt alade esinduslikkusest. (3) III kaitsekategooria liikide vähemalt **10** protsendi teadaolevate ja keskkonnaregistris registreeritud elupaikade või kasvukohtade kaitse tagatakse kaitsealade või hoiualade moodustamise või püsielupaikade kindlaksmääramisega lähtuvalt alade esinduslikkusest. (4) Piiritlemata II ja III kategooria kaitsealuste liikide elupaikades rakendub isendi kaitse. **MS § 29. Metsa uuendamine** (8) Metsa uuendamiseks kasutatava kultiveerimismaterjali algmaterjal peab pärinema lubatud päritolupiirkonnast. Eestis metsa kultiveerimisel kasutada lubatud kultiveerimismaterjali algmaterjali päritolupiirkonnad kehtestab keskkonnaminister määrusega. (9) Metsa uuendamisel kasutada lubatud võõrpuuliikide loetelu kehtestab keskkonnaminister määrusega. **MME § 15. Metsakasvukohatüübile sobivad ja metsauuendamisel kasutada lubatud puuliigid** (1) Uuendamisel kasutada lubatud ja metsa uuenenuks lugemisel võetakse arvesse määruse lisas 2 loetletud puuliike ja kõvalehtpuid ning keskkonnaministri määrusega kasvatada lubatud võõrpuuliike. **MS § 29. Metsa uuendamise kohustus** (2) Metsa uuendamise võtete rakendamine pole kohustuslik, kui: /.../ 3) hukkunud metsaosa või raielank asub kaitstava loodusobjekti sihtkaitsevööndis.
5.	Elustiku mitmekesisuse kaitse	**MS § 29. Lageraie** (1) Lageraie korral raiutakse raielangilt ühe aasta jooksul raie algusest arvates kõik puud, välja arvatud: /.../ 3) säilikpuud ehk elustiku mitmekesisuse tagamiseks vajalikud puud või nende säilinud püstiseisvad osad tüvepuidu kogumahuga vähemalt viis tihumeetrit ühe hektari kohta. /.../ (3) Seemne- ja säilikpuudele ning nende säilitamisele esitatavad nõuded ja puistu seemnekandvuse ea hindamise alused kehtestab keskkonnaminister metsa majandamise eeskirjaga. (11) Lageraie korral ei tohi: 1) luitel, uuristus- või tuulekandeohtlikul alal ning infiltratsiooni ja survelise põhjaveega alal raielangi pindala olla suurem kui kaks hektarit; 2) loo ja sambliku kasvukohatüüpides raielank olla laiem kui 30 meetrit ja raielangi pindala suurem kui kaks hektarit; **MME § 13. Nõuded säilikpuude ehk elustiku mitmekesisuse tagamiseks jäetavate puude ja nende säilitamise kohta** (1) Kasvavaid säilikpuid või nende säilinud püstiseisvaid osi tuleb lageraielangil säilitada tüvepuidu

		kogumahuga vähemalt viis tihumeetrit ühe hektari kohta. (2) Säilikpuud valitakse erinevate puuliikide esimese rinde suurima diameetriga puude hulgast, eelistades kõvalehtpuid, mände ja haabasid, samuti eritunnustega nagu põlemisjälgede, õõnsuste, tuuleluudade või suurte okstega puid. (3) Suurematel raiesmikel säilitatakse säilikpuud gruppidena. (4) Säilikpuud koristamisele ei kuulu ja jäävad metsa alatiseks. **MME § 9. Raielankide raiejäätmetest puhastamise viisid ja kord** (4) Raiejäätmete äravedu langilt pole lubatud loo- ja nõmmemetsades. **MS § 29. Metsakaitse** (10) Loomastiku kaitseks nende sigimisperioodil võib keskkonnaminister määrusega piirata mitme rindega puistus ja segapuistus raie tegemist ajavahemikul 15. aprillist 15. juunini.
5.1	Keskkonnanõuded raietel	**MS § 33. Keskkonnakaitsenõuded raiete tegemisel** Lisaks käesoleva seaduse §-des 28–31 sätestatule kehtestab keskkonnaminister metsa majandamise eeskirjaga täpsustatud nõuded: 1) kasvama jäävate puude, loodusliku uuenduse, raielangi mulla ning ümbritseva metsa kaitseks; 2) elustiku mitmekesisuse ja pärandkultuuriobjektide kaitseks; 3) metsamaterjali kokkuveoteedele. **MME § 19. Metsakaitse** (1) Kasvama jäävate puude ja loodusliku uuenduse, raielangi mulla ning ümbritseva metsa ja metsamulla kaitseks on keelatud: 1) raiete tegemisel, raielankide raiejäätmetest puhastamisel ja metsa uuendamisel vigastada nendel puudel, mis raiumisele ei kuulu, tüve, võra või latva ulatuses, mis annaks alust nende puude sanitaarraieks vastavalt eeskirja §-le 7; 2) ohustada või oluliselt kahjustada metsa kui ökosüsteemi või metsa genofondi, metsa veerežiimi, metsamulda sügavamalt kui 30 cm, välja arvatud eeskirja § 14 lõikes 11 nimetatud juhul, metsa uuenemise ja uuendamise tingimusi, luua eeldusi tuulekahjustuste tekkeks, seenhaiguste ja putukkahjurite levikuks; (2) Metsa uuendamisel ei tohi purustada pinnase pealmist kihti enam kui 50%-l uuendusala pindalast, metsa raiel enam kui 25%-l raielangi pindalast. /.../ (4) Kraavide ja truupide kahjustamise tagajärjel ei ole lubatud tekitada kestvaid veekahjustusi, millel on puistu tervislikule seisundile negatiivne mõju.

Jahindus

Jahinduse arenguprioriteedid aastateks 2008 - 2013 on sõnastatud jahinduse arengukavas. Juba varem prognoositud vastuolud ja ilmnenud probleemid tingisid vajaduse eri huvigruppide kokkuleppeks jahindussektori arenguprioriteetides ning nende saavutamise viisides. Arengukava koostamise peamiseks ajendiks oli ulukikahjustustest tulenev jahinduslike ja metsanduslike eesmärkide vastuolu Keskkonnaministeeriumi haldusalas ning lisaks Eesti taasiseseisvumisega kaasnenud maaomandi teke, liitumine Euroopa Liiduga ja ühiskonna üldine areng.

Arvestades Eesti jahinduses välja kujunenud traditsioone (sh kollektiivset jahipidamist), on arengukava koostamisel lähtutud põhimõttest säilitada Eesti jahinduses väljakujunenud suured jahipiirkonnad, kus jahipidamisõigust omavad jahindusorganisatsioonid tegutsevad pikaajaliste kasutusõiguslubade alusel. Suurte jahipiirkondade säilitamisel on lähtutud peamiselt ulukiasurkondade optimaalse kasutamise ja nende looduskaitse seisukohast soodsa seisundi säilitamise vajadusest. Muudatustega õigusaktides ja organisatsioonides nähakse ette jahiulukite ohjamispõhimõtete oluline muutmine, kuna praegu kehtiv ja eelmise perioodi jahinduse filosoofiast väljakujunenud ohjamispõhimõtted takistavad arengukavaga planeeritud üldiste eesmärkide elluviimist. Muuhulgas sätestatakse osapoolte õigused ja kohustused ulukikahjustustega (ligikaudu 20% metsauuendusest on probleemiks ulukikahjustus) kaasneva majandusliku kahju leevendamiseks, mis kaasneb noorte puistuste vegetatiivse arengu pidurdamisel hirvlaste poolt.

Teine oluline küsimus on metsaomaniku jahiõigus ja läbi selle võimalus kaudselt korvata jahiulukite tekitatud kahju, st pidada jahti ise või anda maaomand jahinduslikku kasutusse temale sobivale isikule ning seeläbi teenida jahindusest otsest tulu. Kõige suurem vastuolu seisneb selles, et jahiuluk on kehtiva seaduse järgi peremehetu vara, kuid jahiuluki elupaik ei ole, vaid kuulub kellelegi, kes seal majandustegevust korraldab. Valdavas osas Euroopas, sh meie lähinaabritel kuulub jahiõigus maaomanikule ning nn jahinduslikuks kapitaliks ongi maaomand. Ehkki arengukava kohaselt ei saa Eesti maaomanik jätkuvalt otsustada, kes tema maadel jahti peab, on jahiõiguse küsimus jätkuvalt enim erimeelsusi põhjustav aspekt praeguses jahinduses.